

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma

BİR GARİP TARİH

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-11

İHSAN SÜREYYA SİRMA Tarihçi, Yazar. 1944 yılında Pervani'de doğdu. Ortaöğrenimini Siirt Lisesinde yaptı; 1966'da Ankara İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1967'de doktora için gittiği Fransa'dan, 1969'da Tunus'a geçti; tekrar Fransa'ya ve 1973'te de İslam Tarihi dalında doktor olarak Türkiye'ye döndü.

Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslam Tarihi öğretmenliği yaptı: 1973-1974. Aynı yıl, İslâmî Bilimler Fakültesine asistan olarak girdi; 1980'de Doçent oldu. Hâlen bu Fakültede, İslam Tarihi öğretim üyeliği yapmaktadır. Çeşitli gazete ve dergilerde makaleleri yayınlanan yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

Bugüne kadar yayınlanan eserleri: Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları, Birkaç Sahife Tarih, Tarih Şuuru, Tunus Hatıraları, Peygamber Ordusunun Tarihi (tercüme), İslâm Mülkesseselerine Giriş (tercüme), İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed, İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İskence, İslâmî Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad, İslâmî Tebliğin Ömek Halifeler Dönemi, Emeviler Dönemi, Abbasiler Dönemi, Hilafetten Saltanata, Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri, Hz. Peygamber Devrinde Yahudi Meselesi, II. Abdulhamid'in İslâm Birliği Siyaseti, İlk İslam Devleti -Makaleler- (M. Hamidullah'dan terc.), Tanzimat'ın Götürdükleri, İslâmiyet ve Hristiyanlık (terc.), İslâm ve Tarih, Neler Sorular, Pakia Mektupları.

BİR GARİP TARİH
Prof.Dr.İhsan Süreyya Sırma

BEYAN YAYINLARI, 171

**Dizgi Ofset Hazırlık,
Montaj ve Kapak: *Bey Ajans, 512 76 97***

ISBN 975-473-060-1

BEYAN YAYINLARI

**Ankara Cad. No: 49/3 34410 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 0.212 512 76 97 - Faks: 526 50 10**

İÇİNDEKİLER

Takdim, 7

Tarihi Bir ziyafetin Düşündürdükleri, 11

Ziyafet-i Seniyye,14

Ziyafet-i Seniyye'ye dair tafsilât,16

Değerlendirme,20

Sultan Reşad ve Kadir Gecesi, 24

Padişâhın Ayasofya'ya Gelişi, 27

Sultan Reşad'dan Mevlânâ Türbesine Yardım, 29

Değerlendirme, 31

İttihad ve Terakkinin Seçim Terörü, 33

Değerlendirme, 37

Avrupa'ya Talebe Gönderilme Meselesi, 39

Değerlendirme, 45

Enver Paşa ve Arkadaşları Bulgar Kilisesinde, 47

Âyin-i Ruhânî, 49

Değerlendirme, 50

Toynbee'nin Anadolu Seyahatına Dair, 51
Değerlendirme, 55

Lozan Konferansında Patrikhane
Meselesi, 57

Patrikhânenin âtisi, 61

Mösyö Montanya'nın Görüşleri, 63

Lord Curzon'un Konuşması, 64

Fransız, Rumen, Sırp murahhaslarının
konuşması, 66

Venizelos'un bu konuda söyledikleri, 67

İsmet İnönü'nün tutumu, 69

Değerlendirme, 70

Hilâfetin Kaldırılmasına Dair, 77

Giriş, 77

Hilâfet'in İlgası, 78

Değerlendirme, 85

Sonuç, 95

Harf İnkılabı Nasıl Teklif Edildi? 97

Değerlendirme, 102

Vakıfların Devletleştirilmesi, 107

Netice, 113

İsrail 1948 de mi Kuruldu? 117

Cenubi Rusya Musevilerinin Talepleri, 119

Değerlendirme, 121

Şu insanlık tarihi ne kadar da garip olaylarla doludur? Bereket ki insanoğlu kendi tarihinin tamamını bilmiyor. Yoksa atalarının yaptıklarından nefret eder, onların soyundan geldiği için de belki üzüldü. Tabii bunu söylerken, istisnaları unutuyor değiliz. Yalnız genel olarak diyoruz ki insanlık tarihi, müsbetlerden çok, menfi olaylarla doludur. Bunun için değil midir ki Kur'an, "Yeryüzünde gezin, dolaşın ki, sizden öncekilerin yaptıklarını; yaptıklarından dolayı da başlarına gelenleri göresiniz, ve ibret alasınız" diyor.

Fakat insanlar, ibret almak için yeryüzünü gezip görmek bir yana, önüne serilen gerçeklere bile gözlerini kapatıyor, görmek istemiyor. İstemediği için de başına, bunca sosyal felaketler geliyor da bunalımdan bunalıma giriyor.

Bütün dünya insanları gibi, bizim tarihimiz de garipliklerle doludur. Üstelik bu gariplikler, saklanarak, değiştirilerek daha da garileştiriliyor. Biri-lerini göklere çıkarmak için, neredeyse öyle kara'lar ak gösterilmiştir ki, tarihçilerimiz ileride bunları nasıl ayıklayacak diye merak edip duruyo-

rum. Ve korkarım ki torunlarımız, onlara kara'yı kara; ak'ı da ak göstermediğimiz için bizleri lanetliyecekler?...

Maalesef sadece şu son 150 sene değil, geçmiş tarihimizin bir çok asırları şunu-bunu övmekle doldurulmuş, birilerinin gayrimeşru olan saltanatları meşru gösterilirken; berikilerin yaptığı cinayetler de Laiklik ve demokrasi adına örtbas edilmiştir.

Biz her zaman şunu diyoruz: İyi de olsa, kötü de olsa, bu tarih bizim tarihimizdir. Mademki bizimidir; o halde onu doğru öğrenelim. Atalarımızın yaptıkları hataları, -kendimiz de yapmamak için, ve bize ibret olmaları için- anlatsak ne kaybederiz ki? Yeter ki samimi ve yapıcı olalım. Tarihimize, onu dışlayarak değil, kucaklayarak yaklaşalım. Çünkü biz istediğimiz kadar Firavun'ları, Nemrut'ları, Diktatörleri, Zalimleri, Gasıpları, Hırsızları görmek istemesek bile onlar insanlık tarihimizde vardır; ve insanlığın yüz karasıdırlar. Bugün de dünya gezegeninin şurasında burasında, bunların her türlü proto tiplerini de görmekteyiz. Yeter ki görmek isteyelim, Allah'ın emrettiği gibi, basiret sahibi olalım. Çünkü maalesef, dünya insanlarına yaptıkları zulüm cinleri bile rahatsız etmeye başlamasına rağmen, hâlâ Amerika emperyalist rejimini, "Bunlar ehl-i kitap olan kardeşlerimizdir" diye alkışlayan, Kur'an'ın deyimiyle onlara zahîr, yâni arka çıkan beş vakitli müslümanlar vardır!

Peki biz müslümanlar arasında bu zihniyet devam ettikçe, nereye varacağız?

Bu insanımız nasıl böylesine köreldi, iz'anını yitirdi de, gözleri hiç bir gerçeği göremiyor!

Dünyanın gözü önünde, Bosna-Hersek'de, Azerbeycan'da, Kürdistan'da, Keşmir'de, Mısır'da, v.s.de insanlar kesiliyor; müslümanlar hâlâ gözlelerini uydurma bir teşkilat olan Birleşmiş Milletler'e çevirmiş, onlardan medet umuyorlar. Bu müslümanlar hiç akıllanmıyacaklar mı? Allah onlara "kendinizden başkasını işlerinizde hakem yapmayın" diyor; onlar Allah'ın emrini bırakıp Amerika'nın bir sömürü örgütü olan Birleşmiş Milletler'e koşuyorlar!... Görmüyorlar mı ki, müslümanlara karşı yapılan bunca cinayetler, Birleşmiş Milletler'e rağmen(onların gözetiminde dememek için) işleniyor? Öyle olunca da tarihleri yanlış öğretiliyor, ve yanlış öğretilen bu tarihle müslümanlar atmosfer boşluğunda kalmış cisimcikler gibi ordan oraya atılıyorlar.

Sizlere takdim etmeye çalıştığımız bu kitapçık, yakın tarihimizin değişik olaylarıyla ilgili bazı belgelerin değerlendirilmesinden ibarettir. Çalışmamızın birinci amacı, bize bir çok yönleri yanlış anlatılmış olan yakın tarihimizin hiç olmazsa bir iki yönünün gerçek yüzünü ortaya koymak; ikinci amacı ise, bu konular üzerinde ayrıntılı olarak çalışacak araştırmacılara biraz olsun malzeme sunmaktır.

Değişik makaleler hâlinde sunduğumuz çalışmamıza ait belgelerden bazı kesitleri de metin içine koyduk ki, aslını bulmak isteyenlere yardımcı olsun.

Bakir tarihimize ait bütün vesikalar yok edilmeden önce, gelin ey gençler ona sahip olalım, onu unulmuş olmaktan, onu yanlış yazılmış olmaktan, onu iftiralarından kurtaralım, eğer canımızı çıkarmak üzere olan sömürüden kurtulmak istiyorsak. Unutmayalım ki bizi sömürenler; bu sömürü kaynağı ellerinden gitmesin için çok bağınaz ve çok acımasız çalışmaktadırlar televizyonlarıyla, profesörleriyle, siyasetçileriyle, gazetecileriyle, kapitalist tüccarlarıyla ve nihâyet kendilerine alet ettikleri din hocalarıyla... Onun içindir ki benim bu yazdıklarım, en çok onların canını sıkıyor. Çünkü uyanan her müslüman, o sömürü kalelerinden birinin yıkılması demektir.

Allah o sömürü düzeninin yıkamını, ve müslümanların şuurlanarak tarihlerine, dinlerine, siyasetlerine, kısaca öz benliklerini ilgilendiren bütün kavram ve ülkülerine sahip olacakları günü göster-sin!

Bunun da bir tek kanunu vardır:

“Siz Allah’a (O’nun ahkâmının tatbikatına) yardım ederseniz, O da size yardım eder, ve gittiğiniz yolda ayaklarınızı sabit kılar(sürçmekten, yanlış adım atmaktan korur)”.

İ.S.SIRMA
Erzurum, Eylül, 1992

TARİHİ BİR ZİYAFETİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Tarihimizde öyle olaylar vardır ki, bunların gerçek tahlillerini yapabilmek hakikaten zordur. Onun içindir ki biz tarihçiler(klasik ve modernî dahil olmak üzere), çoğu kez bu mühim gerekliliği yerine getiremediğimiz içindir ki, olayları nakleder, yorumunu okuyucuya bırakırız. Biz tarihçilerin bu aczi, şüphesiz kaynak darlığından ileri geliyor; hüküm koyabilecek kadar yeterli veri toplayamıyoruz da ondan... Bunu söylerken de, ellerinde hadiselerin doğruluğunu gösterebilecek bol bir kaynak yığını olmasına rağmen, sırf kendi menfaatlarını düşündüklerinden, ve de işgal etmekte oldukları makamları kaybetmemek endişesiyle hakikatleri açıklamaktan korkan, şahsiyetlerini bulamamış resmi tarihçileri kastetmiyoruz tabi. Hatta dahasını da iddia edebiliriz ki tarihçiler biraz daha cesur olsalar, dünyanın düzeni gerçekten(ütopya olarak değil) değişecek, kimse kimseyi sömüremeyecek, herkes kendisine İlâhî Kudret tarafından verilen hakk'a kavuşacağından, hiç kimse diğerinin boğazına sarılmayacak, savaşmayacak, öldürmeyecek, öldürülmeyecek... Ne varki resmi tarihçiler, veliyy-i nimetleri olan iktidarların cinayetlerini, hırsızlıklarını, hainliklerini bildikleri halde halk-

tan gizlediklerinden; menfaat iktidarları bu saltanatlarını sürdürebiliyor; onlar cennet hayatı yaşarlarken, reaya, yâni halk ezilip gidiyor, çoğu ülkelerde olduğu gibi, yiyecek ekmek dahi bulamıyor...

Bu olgu, sadece bizim değil, bütün milletlerin tarihlerinde mevcuttur. Dolayısıyla bütün toplumların tarihlerinde henüz çok karanlık olaylar, aydınlatılamamış gerçekler, haklarında sağlıklı bir hüküm verilememiş nice tarihi şahsiyetler vardır.

Bizim de, özellikle son yüzyıllık tarihimizde, buna benzer o kadar çok hadise vardır ki, insan işe nereden başlayacağını bile kestiremiyor. Yanlış anlatılmış vak'alar, yüceltilmiş alçak kişiler, hakları yenmiş mümtaz şahsiyetler, tabulaştırılmış diktatörler v.s. v.s...

İşte Sultan II.Abdulhamid'le Meşrutiyetçiler arasındaki ilişkiler de henüz tam anlatılamamış, karanlık olaylarla dolu çetrefil meselelerle yumak haline gelmiş bir karmaşa yığını hâlinde muam-malığını koruyor.

Bilindiği gibi, 1908 Osmanlı Devletinin krizlerle dolu olan bir yılıdır. Bu yılda ikinci meşrutiyet ilân edilmiş, Sultan II.Abdulhamid'in yetkileri sınırlandırılmıştır. Bu yıldan sonra, artık iktidara İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri sahip, Devlet işlerinde onların dediği dedik olmuştur.

Keza İttihat ve Terakki'nin zorlamasıyla meb'us (millet vekili) seçimleri yapılmış bu seçim(!)lerle gelen meb'uslar, Meclis-i Meb'usân'ı, yâni Meclis'i oluşturmuşlardır.

Sultan Abdulhamid, 7 Zilhicce 1326(1 ocak 1908) gecesi, hem yeni Meşrutiyet'i kutlamak, hem de, seçilen meb'uslarla tanışmak üzere onları davet edip, bir ziyafet vermiş, görünürde bile olsa aralarındaki ayrılık ortadan kaybolmuştur.

Padişah'ın, İttihatçı meb'uslara vermiş olduğu bu şatafath ziyafet hakkındaki yorumumuzu sona bırakarak, yukarıda dediğimiz gibi, bu hadise de, daha sonraki neticelerinden dolayı, anlamı fazla anlaşılamayan tarihi olaylardan biri olduğu için, ve de ayrıntılarının okuyucularımıza o günkü sosyal yapı, Saray, İttihat ve Terakki v.s. hakkında enteresan bilgiler vereceğini umduğumuzdan, hadiseye şahit olmuş basından nakletmek istiyoruz.

Sultan II. Abdulhamid'in bu ziyafetinin ayrıntılarını, onun baş düşmanı, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan Şurây-ı Ummet¹ gazetesinden, hiç bir ilâve ya da çıkartma yapmadan olduğu² gibi aşağıya alıyoruz:

لحمى ١٠ برصد
CHOURAI-UMMET
"Association Nationale"
Organe officiel du Comité National
UNION ET PROGRES
النهضة والائتلاف الوطنى
١٠٠٠. كل أسبوع ١٠ غرور
اشهر - غرور اربعين ألف واوراق اربعة آلاف

شورای امت
والتقدم والائتلاف الوطنى

١٩٠٨ ١٩ كانون اول ١٣٢٨ ١ كانون ثان ١٩٠٨

شمال اتحاد ورفق جيتك واسطه نشر انكارهون

(1) 8 Zilhicce 1326 Cuma, sayı: 88-140.

(2) Gazete metninin daha iyi anlaşılması için bazı kelime ve tabirleri sadeleştirerek verdik.

" Dünkü gece hakikaten tarihi bir gecedir; çünkü şimdiye kadar istibdadın merkezi olarak tanınan Yıldız Sarayı'nda Millet-i muazzamay-ı Osmaniyyenin tarihi gelenekleri ile meşruiyyet ve kutsiyyetini teessüs eden Hükümdâr-ı icrâisi ile Hükümdâr-ı teşri'isini teşkil eden millet vekilleri toplanmış idi. Hazret-i Padişah'ın tamamıyla esas ve usûl-ı meşrutîyyeti takdir ve kabul ettiğine en büyük delil, bu fevkâlade olan tarihi toplantıdır.

"Bu, sadece bir cemile değildir; umumun saadet ve yücelmesini temin edecek olan hususların tetkik ve kabulü için zımnen akdedilmiş bir ittifak ve iştiraktır.

"Hazret-i Padişah otuz iki senelik acı bir tecrübeden sonra, milli yükselmemizin ancak Allah'ın razı olacağı bir meşveret sayesinde gerçekleşebileceğini açıkça tasdik ve kabul ediyor. Artık millet ile Padişah arasında hiç bir engel kalmamıştır. Padişah ile millet vekilleri yanyana oturup milletin saadetini, Devlet-i Osmaniyyenin ilerleyip yücelmesini beraber temenni ediyorlar.

"Bu sosyal hadise, ne kadar önemli, ne kadar

سُون

شاخت سینه

دو کج کج خفته کمرش بر کعبه ، چون که خفته
 قدم افتاد که طری لوفی فوزه طایران یغیز سرایت
 شک سینه خفا که خلعتش بر خفا به مترویت و قسیمی
 ناسی این خفا ابرایی به کعبه کمر بین لکلی
 این میران شک ابعاب افش ایدی ، حشر به خندانک
 خفا لیلی و سول مشروطی خنجر و بول ابتد که
 بروج دلی و ابعاب لوفی خفا کمر خنجر .

و . سحر بر چه مکلف و سحر و لیلی ، حشر که
 ابعاب حشری خفا و بول این خفا خفا ایدی بر
 اعلی و انزاکر .

سحر به خفا لوفی شک بر خفا ایدی
 لیلی ، سحر حشری اعلی لوفی خفا و خفا
 سحر لوفی سرایت خفا و بول سحر و
 شک به خفا آرسند هیچ بر خفا خفا
 و لیلی شک به خفا خفا شک سحر لوفی خفا
 اعلی سحر و خفا خفا لوفی .

yüceltmeye layıktır. Demekki, bundan sonra Millet Meclisi, vatanın faydası ve geleceği için tasvip edeceği herhangi bir tedbir için, Padişahı mani değil, teşvik edici olarak bilecektir. Keza Saltanat Makamı tarafından mahza milletin saadet ve refahı için gelecek bir teklife de Millet Meclisi karşı çıkmayacaktır. Bir milletin ilerleyip yükselmesi için bundan daha muvafık bir ahenk ve ittihad tasavvur olunamaz. Şimdiye kadar aralarındaki zıtlıklar ve ihtilâflar sayesinde memleket için bu kadar zararlı olmuş olan unsurlar, bugün imtizac ederek birleşmiş, en mesut neticelere varmak için hazırlanmaktadırlar! Bizim, bu ana kadar biçare sayılan vatanımız için bu ne mübârek toplumsal bir hadisedir.

"Dün geceki ziyafet-i Seniyye hakkiyle; beş altı asır önce, kuruluşumuzda, büyük sultanlarımızın mümtâz ve güzide efrâd-ı maiyyetleriyle teşkil ettikleri meşveret aile toplantısını andırır. Fakat şimdiki toplantının yüceliği ondan çok daha fazladır. Çünkü şimdiki toplantıya iştirak edenleri Padişah değil, bizzat millet seçmiştir. Artık millet için, kardeşlerin birbirleriyle olan mücadeleleri yoktur. Bu emniyet ise en büyük bir saadettir.

"Bu feyizli ve mübârek durumu temin için en açık bir hüsniniyyet ve ciddi tedbir ile hazırlayan Zât- Hazret-i Padişahi, cidden şâyân-ı tebrik ve teşekkürdür.

"Bundan sonra vatanımız, tehlike ve yoklukların en korkuncu olan dahili mücadeleden mahfuz bulunduğundan, kemâl-ı istirahat ile yücelmek için

gereken esbaba en güzel bir şekilde sarılabılır ki, bundan daha büyük bir nimet tasavvur olunamaz.

Ziyafet- i Seniyye'ye dair tafsilât

"Meclis-i Meb'usan'da günlük müzakerelerin bitmesini müteakip, saat on biri geçerek tayin olunan yüz yirmi arabaya mebuslar ikişer ikişer bine rek Yıldız Sarayı'na gitmişler ve merasim dairesinin Büyük Şale Köşkü'nün alt katında Teşrifat Nazırı Galib Paşa ve sair özel memurlar tarafından karşılanmışlardır. Köşkün önünde sıralanmış olan Tüfenkçi Bölüğü tarafından resm-i selâm ifâ edilmiştir.

"Zât-ı Şahane¹ büyük salona bitişik olan özel dairesinde bulunmakta idiler. Saat bire doğru önde Reis Ahmed Rıza Bey olduğu halde, mebuslar birer birer içeri girip Zât-ı Şahane'ye resm-i selam ifâ ettiler. Bu esnâda Dahiliye ve Adliye Nazırları (Bakanları) ile Ahmed Rıza Bey ve Teşrifat-ı umumiyye Nazırı Galib Paşa ve Mabeyn Başkâtibi Cevad Bey Zât-ı Şahane'nin arkasında durmakta idiler. Daha sonra özel surette hazırlanmış olan yemek salonuna geçildi. Salonda üç sıra üzerine masalar konulmuş ve bu üç sıra masanın üst cephesi de birbirine bağlanmış idi.

"Zât-ı Hazret-i Padişahi bu küçük cephenin orta yerindeki masaya bitişik noktada yerini aldı. Sağ tarafında Sadrazam Paşa sol tarafında da Meclis-i Meb'usan Reisi Ahmed Rıza Bey Efendi oturmuşlardır. Sadrazam Paşa'nın sağ tarafında Dahi-

(1) Yâni Padişah.

liye Nazırı Hilmi Paşa ve onun yanında Arstidi Paşa oturmuş oldukları gibi, Ahmed Rıza Bey'in sol tarafında Adliye Nazırı Refik Bey Efendi ve onun solunda Meclis-i Meb'usan Birinci Reis Vekili Talat Bey, onun da solunda Mabeyn Başkatibi Cevad Bey Efendi yerlerini almışlardı. Zat-ı Şahane'nin yakınındaki orta sırada ise Cahid ve Cavid Beyler oturuyorlardı. Zat-ı Şahane, yemek sırasında Meclis-i Meb'usan Reisi Ahmed Rıza Beyefendi'ye birçok defa iltifat etmiş, Sadrazam Paşa Hazretleriyle de birkaç kez konuşmuşlardır.

"Meb'usan-ı kiramın, mülkiye ve ilmiye sınıflarından olanları siyah elbiselerini, asker olanlar da nişan ve üniformalarını giymişlerdi.

"Yemek listesi

الطعام لیستہ

Yumurtalı bulyon¹

بجود طالی بولبون

Peynirli börek

پنیرلی بورک

Mayonezli levrek balığı

مایونزل لورک بالی

Sebzeli sığır filesi

سبزل سینیر فیلہ

Soğuk dana ciğeri ezmesi

سوغوق طاء جگری ازمہ

Hindi ve keklik kebabı

ہندی و ککلیک کباب

Beyaz salçalı tavuklu pilav

بیاض سالچالی تادوخلی پلاو

Dört kardeş tatlısı

دورت قاردهش طاتلیس

Krema

کرما

Dondurma

دوندرما

Limonata

لیموناطہ

(1) Fransızların bouillon dedikleri et suyu çorbası olabilir(?).

"Zat-ı Şahane adına Başkatip Cevad Bey tarafından okunan Padişah nutku

" Meb'usan Efendiler!

"Hak Te'âlâ Hazretleri adedini, saadet hâlini daha da artırsın. Bîlcümle Millet-i Osmaniyyemin ve tebaa-i şâhânemin vekilleriyle, yani bütün milletimle bu akşam birlikte yemek yediğimden dolayı hakikaten ve cidden pek memnun oldum. Bu geceki şu hâl, zannedersem Devlet-i aliyyemizin tarihinde ilk defa görülmüş bahtiyar bir olaydır. Tebrik ederim. Allah bunun benzerleriyle hepimizi şereflendirsin. Bu mesut toplantı, Kanun-ı esasimizin Devletimize, milletimize, vatanımıza bahşettiği ve ilâ mâ şa'Allahu Te'âlâ ileride bahşedeceği feyizli eserlerin başlangıcı ve delili olduğundan yüceltmeye lâyıktır.

"Şurası malumunuz olsun ki, saltanat-ı Devletin ve memleketin hukuki muhafızı, evvel Allah, sonra millet ve Meclis-i Meb'usân-ı Millettir. Bundan dolayı vazifeniz hem mühim, hem de mukaddistir. Sa'î ve gayretinizin, kast ve niyyetinizin bu ehemmiyet ve bu kutsiyyetle mütenâsip olması kesin arzumdur.

"İşte bu hukuk-ı mukaddeseyi zâmin ve kefil olan Kanun-ı Esasımız ahkâmını Allah'ın yardımıyla muhafazası için nefsimi tayin ettiğimi ve bunun hilâfında bulunacak herkim olursa olsun, onun en birinci hasmı ve en birinci düşmanı Halifeniz ve Padişahınız sıfatiyle ben olacağımı te'min ve te'yid eylerim.

"Allahu Te'âlâ Hazretleri Devlet ve milletimizin ve vatan-ı mukaddesimizin saadeti ve selâmeti hususundaki sa'i ve gayretimize yardımcı ve Hâmi olsun".

Hadiseyi nakleden Şurây-ı Ümmet gazetesi şöyle devam ediyor:

"Padişah'ın bu nutku, bizzat Padişah da dahil olmak üzere, herkes ayakta olduğu halde okunup dinlenmiş, ve her cümlesi değil, her kelimesi hararetili ve samimi heyecanlı alkışlarla karşılanmıştır.

"Nutm-ı Hümayun'a, Meclis-i Meb'usan Reisi Ahmed Rıza Bey tarafından mukabele olunarak bu harikulâde toplantının delâlet ettiği bu yüce ve anlamlı toplantının meziyyet ve faziletleri dile getirilerek on üç asırdan yani Devr-i saadetten beri Şark'da böyle yüce bir ictimai toplantının yapılmadığı zikredilmiş ve "Padişah ile milletin bir karavanadan yemek yemesi" vatan için ne gibi büyük anlamlar taşıdığı, mucizevi bir surette ortaya konmuştur.

"Yemekten sonra mebuslar arasında dolaşan Padişah'a her taraftan samimi ve kalplerden gelen bir hürmet ve saygı gösterilmiştir. Milletin meb'usları, serâpâ sevince boğularak gerek sözlü ve gerekse tavırlarıyla şükranlarını göstermeye çalışmışlar ve Zat-ı Şahanenin, milletler ve kavimlere hürriyet ve meşrutiyet nimetlerini dağıtan ellerini öpmekle müşerref olmuşlardır.

"Bundan sonra Hünkâr özel dairesine çekile-

rek Ahmed Ruza Bey'i ve Reis vekillerini ve Havran mebusu ile Rumeli mebuslarından Patçadorof Efendi'yi yanlarına çağırmişlardır.

"Saat dörde doğru mebus efendiler azar azar arabalarına binerek çekilmişlerdir".

Değerlendirme

Bizim, yukarıdaki satırları nakletmekten maksadımız, bundan seksen dört sene önce yenmiş olan bir akşam yemeğinin şatafatını anlatmak değil. Bizim ortaya koymak istediğimiz, İttihat ve Terakki Partisinin iki yüzlülüğüdür. Gerçi yukarıda verdiğimiz metinler okununca hadiseler anlaşılıyor; fakat biz yine bir iki husus üzerinde tekrar durmak istiyoruz ki, bu İttihatçıların esas maksadlarının Meşrutiyet olmadığı ortaya çıksın!

1) Hadiseyi nakleden gazete, daha haberinin başında şöyle demektedir:

"Hazret-i Padişah'ın tamamiyle esas ve usûl-ı meşrutiiyeti takdir ve kabul ettiğine en büyük delil, bu fevkâlade olan tarihi toplantıdır". Bu cümlede, Padişah'ın, yâni Sultan Abdulhamid'in tam olarak Meşrutiyet'i benimseyip kabul ettiği vurgulanmakta, bu tarihi toplantının da buna delil olduğu belirtilmektedir. Durum gerçekten böyle ise, ister istemez insanın aklına şu soru takılıyor: Madem ki Abdulhamid Meşrutiyet'i benimseyip kabul etti, hem de Meşrutiyetçi meb'usları(çoğu ona düşman olmalarına rağmen) Saray'ına davet edip onları meşru milletvekilleri olarak ağırladı;

bütün bunlara rağmen, bu meşrutiyetçiler neden onu hal'ettiler? O halde maksad, meşrutiyeti getirmek değil, Sultan Abdulhamid'i hal'etmekti.

2) Görüldüğü gibi, İttihatçı gazete haberinde, sık sık Hazret-i Padişah tabiri geçmektedir. Bu Padişah, yani Abdulhamid, ittihadçılar için gerçekten Hazret idiyse, Hazretlerine neden oyun oynadılar? Fakat İttihad ve Terakki tarihi iyice incelenek olursa, kurulduğu günden bu güne kadar bütün davranışları, bu şekilde münâfıkçadır. Dedikleri ayrı, yaptıkları tamamen ayrıdır. Daha sonra Abdulhamid'i hal'eden ittihatçılar, bakın onun hakkında neler söylüyorlar:

"Bu feyizli ve mübârek durumu temin için en açık bir hüsniniyyet ve ciddi tedbir ile hazırlayan Zât- Hazret-i Padişahi, cidden şâyân-ı tebrik ve teşekkürdür.

3) Keza metinde, "Allah'ın razı olacağı bir meşveret" ten sözedilmektedir. Yalnız hepimizin bildiği üzere, teşkil edilen Millet Meclisi üyelerinin çoğu gayrı müslimdi¹. Peki gayrımüslimlerden teşekkül eden bir meşveret meclisinden, (Abdulhamid'e zorla kabul ettirilse bile) Allah nasıl razı olur? O günün şartlarında İslam Devleti yönetiminin en üst makamı olan Meclis'i, gayrımüslimler oluşturacak, ve Allah da böylesi bir meşveret meclisinden razı olacak. İşte İttihad ve Terakkinin din anlayışı, meşveret ve meşrutiyet anlayışı bu şekildeydi. Bugün bile bize denilmiyor mu ki: Biz hem laikiz,

(1) Mebus dağılımının ayrıntıları için bk. İhsan Süreyya Sırma, II. Abdulhamid'in İslâm Birliği Siyaseti , s.95 vd.

hem de müslümanız! Laikliğin, İslâm'la hiç bir ilgisi bulunmayan, kendine özgü ve İslâm düşmanı olan batıl bir din olduğunu ne zaman anlayacağız?

4) Aslında daha birincisinde olduğu gibi, Sultan Abdulhamid'de meşrutiyeti benimseyen bir insandır. Nitekim, saltanata gelir gelmez de Birinci Meşrutiyet'i ilân etti. Fakat arkasından gördü ki, meşrutiyet kahramanı(!) olan Mithat Paşa komplo-lara başlayıp, Devlet'i ele geçirme çabasına girdi. Tıpkı onun takipçileri olan İttihatçılar gibi, onun da maksadı meşrutiyet değil, Devlet'i kendi iktidarına geçirmektir. Onun içindir ki, İkinci Meşrutiyet'i ilân eden Abdulhamid, yukarıda ayrıntılarını verdiğimiz yemekte kendi adına yapılan konuşmasında da aynı düşüncede olduğunu vurguluyor ve şöyle diyor:

"Şurası malumunuz olsun ki, saltanat-ı Devletin ve memleketin hukuki muhafızı, evvel Allah, sonra millet ve Meclis-i Meb'usân-ı Millettir. Bundan dolayı vazifeniz hem mühim, hem de mukaddestir. Sa'i ve gayretinizin, kast ve niyyetinizin bu ehemmiyet ve bu kutsiyyetle mütenâsip olması kesin arzumdur". Bu cümleleri söyleyen Abdulhamid, zımnen demek istiyor ki, "ben zaten meşrutiyeti kabul ediyorum; yeter ki siz ittihadçılar da bu konuda samimi olun!"¹. Hatta Abdulhamid bu konuda o kadar ısrarlı ki, çekinmeden şu cümleleri söylüyor:

(1) Bu durum Ömer Hayyam'ın bir beytini hatırlatıyor. Ömer Hayyam, bir fahişe ile bir zâhid'i konuşturur: "Bir fahişe, bir zâhide dedi ki: Bana fahişe diyorsun, doğrudur, ben fahişeyim. Acaba sen de, görüldüğün gibi gerçekten zâhid misin?"

"...bunun hilâfında bulunacak her kim olursa olsun, onun en birinci hasmı ve en birinci düşmanı Halife-niz ve Padişahınız sıfatıyla ben olacağımı te'min ve te'yid eylerim".

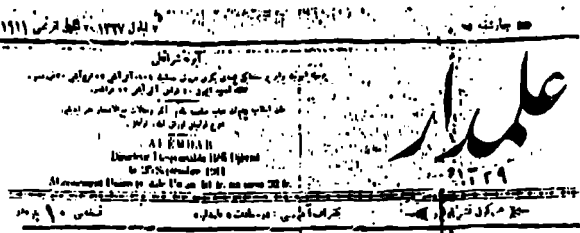
Fakat Sultan Abdulhamid'in vermiş olduğu te-minatların hiç birisi kâle alınmadı, ve İttihatçılar, Şeyhülislâm'dan zorla aldıkları bir fetvayla¹ onu makamından hal'ettiler.

7 Rebiu'l-âhir 1327(28 Nisan 1909) salı günü bu gayr-ı meşru fetva(çünkü Elmalılı Hamdi Yazır'ın yazmış olduğu fetva, Şeyhülislâm Ziyâud-din Efendi'ye zorla imzalattırılmıştı) Meclis-i Meb'usan'da okunarak² Sultan II. Abdulhamid; Ermeni, Rum ve Yahudi milletvekillerinin de oylarıyla hal'edildi.

Gayrımüslim milletvekillerinin oylarıyla, müslümanların Halifesi hal'ediliyor! Ne güzel bir meşrutiyet değil mi?

Onu hal'eden meşrutiyet(!)çiler öylesine bir istibdâd kurdular ki, Rıza Tevfik gibi filozoflar³ bile Abdulhamid'i aramaya başladılar!

- (1) Fetvanın metni için bk. İhsan Süreyya Sırma, a.g.e. s.102-103.
- (2) Ayrıntılar için bk. İbnu'l-Emin Mahmut Kemal İnal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, İstanbul,1940-1953, IX,1299.
- (3) Rıza Tevfik'in bu konu ile ilgili yazmış olduğu, "Abdulhamid'in ruhaniyetinden istimdad" adlı ilginç şür için bk. Tarih ve Toplum, Ağustos 1991.

İlk dönemlerde, camilerde Kur'an okunarak kutlanan Kadir gecesı, Osmanlılar zamanında da çok canlı olarak kutlanmıştır. Bildiğimiz gibi, Kadir gecesı, Ramazan ayının 27. gecesı olup, günâhların bağışlandığı bir rahmet gecesidir. O gece rahmet yağar İlâhi kudretin indinden...

Biz insanlar için diğer gecelerden farksız gibi görünen bu gece, bütün karanlığına rağmen, İlâhi ışıkların kalplere yayıldığı bir gecedir. Her şeyin ölüm sessizliğine daldığı bu gece, İlâhi inkılab şimşeklerinin mü'minlerin beyrinde çaktığı gecedir bu gece!

Kadir gecesı... Son ilâhi kanuna "Evet" diyenlerin gecesı... Bir tören ve festival gecesı değil bu ge-

ce! Çoğu kez ne okuduklarını bilmeyen güzel sesli hafızların okuma yarışı yaptıkları gece de değil bu gece!..

İşte böyle bir gecenin Osmanlılarda, Saray'ca nasıl geçirildiği konusunda bir fikir vermek üzere aşağıdaki belgeyi sunuyoruz.

"Leyle-i Celile-i Kadr
Âlây-ı Vâlâsı¹

Halife-i takva güzün efendimiz hazretleri dün-kü kutsal kadir gecesinin ruhaniyetinden feyizler almak ümidiyle dün ezanî saat sekiz buçuk râdelerinde maiyyet-i şahanelerinden hademe-i şehriyâriden Ziya-uddin, Necmuddin, Ömer Hilmi efendiler hazeratıyla Mâbeyn-i Hümâyün erkân-ı kirâmı bulunduğu hâlde Dolma Bahçe Saray-ı Hümâyunu rıhtımından Padişâh'a mahsus Söğütlü vapuruna binerek Topkapı Sarayı rıhtımını teşrif eylemişlerdir.

Mezkur rıhtımda Mer-

صراط داغلیب

لیله جلیله کدر

آلای والاس

خلیفة قوى كبرى الله عز وجل
دونى ليله منسية فذلك روحايتن
استجاب فيضك انك انبة حيات برور
نسيه مون لاني سمعت سكر بين
واله بركة ميت شاه فزاد عازم شب فزاد
شب فزاد نسيه بين عمر حلى القديس
حضرته ماين عازم اركان كرامى بولند
حله ضوله باجه بر كرم عيسى وعيسى
عابرتين محصور سكرين واورت واكبا
طوبى شرابي رنجيش شريف المشرك
مذكور رنجيش مركز فو حالى شهاب
اسطى ناصر مدبرى شرف بكر وفواك باز
وبكر فاعا طوفون وامة لشك فاعا
اولمى ذاك حضرت شهابى بركود
سلطه واكبا سرى عازم فو حالى فو حالى
فبوه افلور

مذكور فبوه خبيثه عازم واندون
ماون كسفا و سوردى ضرفن لازه
استنك افست ن سكر ذاك حضرت
خلافتى طوفون فبوه فبوه شريف
بيوم فبوه

ذاك فبوه حضرت شهابى فبوه كود
برمت استنك كبرى فو حالى سكر

(1) Bk. Alemdâr Gazetesi, İstanbul 1911 (27 Ramazan 1329), sayı: 44-1 Verdiğimiz metin, kısmen sadeleştirilmiştir.

kez Kumandanı Şahâb, Istabl(ahır)-ı âmire müdürü Şeref Beyler ve zevat-ı saire ve asâkir-i şâhâne taraflarından karşılama töreni yapılmış, Zât-ı Hazret-i Şehriyâri bir Saltanat arabasına binerek Saray-ı Hümâyun'a varmış ve üçüncü kapıda inmişlerdir.

Mezkur kapıda Hazine-i Hümâyun ve Enderun-ı Hümâyun kethuda ve memurları karşılama merasiminden sonra Zât-ı Hazret-i Hilâfetpenâhi doğruca Bağdat kasrını teşrif buyurmuşlardır.

Zât-ı Akdes (!) Hazret-i Şehriyari kasr-ı mezkurda bir müddet istirahat ettikten sonra Hırka-ı saadet dâire-i fâhiresine giderek ikindi namazını edâ buyurmuşlar (!), ba'dehu yine kasr-ı mezkura avdet ile istirahat eylemişlerdir.

Şevketpenâh Efendimiz saat on bir buçuk¹ râdelerinde Mecidiye Kasrı'na azimet buyurmuşlardır.

İftar vaktinde yanında Şehriyari hademeleri hazeratı bulunduğu halde Hazine-i Hümâyun memur ve müstahdemleri taraflarından tertib olunan nefis yemeklerle iftar açılmış ardından da Akşam namazı edâ edilmiştir.

Sözü edilen merasimlerde hazır bulunan Bakanlardan Şeyhülislâm, Harbiye ve Evkaf Bakanları iftarı Topkapı Saray-ı Hümâyununda açmışlardır.

(1) O zamanlar saatler **alaturka** ayarına göre idi.

Padişâhın Ayasofya'ya Gelişi

Tâcdâr-ı meali girdar efendimiz hazretleri Akşam namazını kasr-ı mezkurda edâ eyledikten sonra abdest yenileyerek cuma üniformalarını (?) giymişler, saat bir buçuk râdelerinde Saray-ı mezkurun Ak Ağalar kapısında Saltanat arabalarına binerek Ayasofya camii şerifine gelmişlerdir.

Adı geçen camiye varışında, orada bulunmaları mutad olan Bakanlar, Erkân ve Askeri Komutanlar taraflarından karşılama merasimi yapıldıktan sonra, doğruca Mahfel-i Hümayun'a¹ teşrif (!) etmiş ve binlerce müslümanla Yatsı namazı ile Teravih'i edâ buyurmuş (!)lardır. Zât-ı Hazret-i Hilâfetpenâhi saat üç râdelerinde cami-i mezkurdan ayrılarak yine aynı âlay-ı vâlâ ile ve aynı yoldan Saray-ı Hümayunlarına avdet buyurmuşlardır.

"Kutsal Kadir Gecesi münâsebetiyle Topkapı Saray-ı Hümayununun harici, fevkalade bir surette süslenmiş ve Saray-ı Hümayunun dahil ve güzergâh-ı Hümayun dahi binlerce lüküs ve fenerlerle ışıklandırılmıştır. Hümayun'un (yani Sultan'ın) dönüşünde de vapur ve istimbót, filikeler fenerlerle ışıklandırılmış ve Saltanatın İstanbul vapurundan toplanarak geceye olan ihtiram gösterilmiştir.

Kadir Gecesi âlây-ı vâlâsını ziyaret etmek üze-

- (1) Mahfel-i Hümayun, özellikle selatin camilerinde, Sultan'ın namaz kıldığı, eskiden "Maksura" denen muhafazalı bölümdür.**

re selâtin-i izâm hazeratından bazıları Ayasofya'dan Topkapı Saray-ı Hümâyununa kadar olan güzergâhda arabalarla yerlerini alarak mezkur merasimi temâşâ eylemişlerdir."

Sultan Reşad'ın bir Kadir gecesini nasıl geçirdiğine dair olan haber, bu satırlarla son buluyor.

Yorumunu okuyucularımıza bırakıyoruz.

SULTAN REŞAD'DAN MEVLÂNÂ TÛRBESİNE YARDIM

١٣٧٧ هـ: ١٩١١ م

۱۰۰ جارتف

آپ کے ترانہ
 ہرگز نہ ہوا کہ ہرگز نہ ہو
 ہرگز نہ ہو کہ ہرگز نہ ہو
 ہرگز نہ ہو کہ ہرگز نہ ہو
 ہرگز نہ ہو کہ ہرگز نہ ہو

ALF. M. HARR
Director, Longmire H&H Division
U. S. Geological Survey

At present there is a lot of talk about the

۱۰۵ شماره اول
مجله آملی : هر هفته یک بار
نفسه ۱۰۵

Kaynaklardan öyle anlaşılıyor ki Osmanlı Sul-
tanları tekke ve zaviyelere çok önem vermiş; tari-
kat şeyhlerine hayatta oldukları müddetçe olduğu
gibi, ölümlerinden sonra da türbelerine büyük yar-
dımlarda bulunmuşlardır. Devletin ekonomik yön-
den güçlü olduğu dönemlerde bu yardımlar düzenli
bir şekilde yapıldığı gibi,
19. yüzyıldan itibaren
başgösteren gerileme ve
çökme dönemlerinde bi-
le bu böyle devam etmiş-
tir.

**Meselâ Sultan II.
Abdulhamid zamanında
Anadolu ile yetinilme-
miş, Kuzey Afrika'daki,**

تہذیب و تمدن کے حصار

فیه بازگه حضرت الی اکین توئی ایچوق
خرف اکتیف حلاوتی خدیون یوزیک غرضیک
احسان بیوروش لودیی لوفظ طاریندن
قوبه ولاحه برینج ایشیه وایشتت کجیف
جوابا آلفه تترقمده یو نصف گزینده
هیک روح جناب مولایان خدای بیوروش
اولجی کوی قوبه شیر یولایق له بسی
جد متدلوا ایشر اوشیت حاصص حصص
مولانا قادی عمر ویتوگ بدشایه یمنی کد
صید شیه نیکر ار ایشیت توئی ییدر خدیو

Türkistan'daki, Orta Doğu'nun çeşitli bölgelerindeki tekke ve zaviyelere atıyyeler, para yardımları gönderilmiştir. Gerçi Sultan II. Abdulhamid'in bu hareketiyle tarikatları kendi dış siyasetine âlet etmek istediği iddia ediliyor. Sebebi ne olursa olsun, yukarıda dediğimiz gibi, Osmanlı Sultanları genellikle tarikatların yanında yer almışlardır.

Bilindiği gibi, Sultan Reşad mevlevi tarikatına mensup bir dervişti. Onu saltanata getiren İttihad-Terakki cuntası dahi -sebebini bilmiyoruz- mevlevilikle olan ilişkisine bir şey demediler. Mamafih, İttihad-Terakki hükûmetinde Sultan Reşad'ın rolü yok gibiydi. O, sadece önüne konan evraka imza koyuyordu. Başka bir deyişle Sultan Abdulhamid'in devrilip, yerine Sultan Reşad'ın getirilmesiyle, saltanat fiilen kalkmış oldu; yâ da sadece kâğıt üzerinde kaldı.

İttihad-Terakki cuntası, bu şekilde suya-sabuna karışmayan bir Sultan'ı niçin istemesin ki? Nâilsa her dediklerini yapıyor, istedikleri fermana imza koyuyordu. Bu yüzden değil midir ki, Enver Paşa'nın kaprislerine kapıldı, Alman dostlarının hatırına bizleri Birinci Cihan Savaşına soktu? Üstelik, Şeyhülislâm Hayri Efendi'den de bunun Cihâd (!) olduğuna dair fetva aldılar¹.

Her neyse konudan fazla uzaklaşmayalım. Diyeceğimiz o ki: Devlet o kadar borçlu iken, şatafatlı türbelere ne gerek vardı? Tarikat şeyhleri gerçekten istiyorlar mı böyle ahım-şahım türbeleri, kabirleri? Bunu söylerken de Sultan Reşad'ın Halifelik

(1) Bk. II. Abdulhamid'in İslâm Birliği Siyaseti adlı kitabımız.

(!) sıfatını da unutmayalım!...

Bu kısa girişten sonra da şimdi, Sultan Reşad'ın Mevlânâ türbesine harcanmak üzere gönderdiği para ile ilgili belgeyi görelim.

"Kubbe-i mübareke-i Hadra¹

Kubbe-i mübâreke-i Hadra'nın eksikliklerini tamamlamak için taraf-ı Eşref-i Hilâfetpenâhiden 100000 kuruşun ihsan buyurulmuş olduğu Vakıflar Bakanlığından Konya Valiliğine tebliğ edilmesiyle vilâyet-i müşârun ileyhadan cevaben alınan telgrafnâmede bu lutf-ı güzîn-i padişahının ruh-ı cenâb-ı Mevlana'yı şad buyurmuş olacağı gibi Konya şehri ve vilâyeti ahalisini cidden minnettar etmiş olmasına binaen huzur-u Hazret-i Mevlana'da Padişah'ın uzun ömürlü ve iktidarının devamlılığı duası kemâl-ı samimiyette tekrar edilmiş olduğu bildirilmiştir".

Belge bu kadar!...

Değerlendirme

1. Kubbeler mübârek midir değil midir? sorusunun cevabını ehline bırakıyoruz.

2. O günkü dönemde bir türbeye bu kadar para nasıl ayrılabiliyor; hayret doğrusu? Çünkü Devlet

(1) Metin kısmen sadeleştirilmiştir. Belgenin kaynağı için bk. Alemdâr Gazetesi, İstanbul, 1911 (27 Ramazan 1329), sayı: 44- 135.

gırtlğına kadar borç içerisinde.

3. Bugün bile Mevlana türbesi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sahabisi olan Eb Eyyub el-Ensri'nin İstanbul'da bulunan ve Eyyüp Sultan olarak bilinen türbesinden daha çok iltifat görüyor, neden? Hiç merak ettiniz mi?

33

diler. "Meşrutiyet getireceğiz" dediler, zulüm getirdiler, Said-i Nursi'nin tabiriyle "meşrutiyet-i meşru'a'yı getireceğiz" dediler, yahudilerle, ermenilerle, rumlarla kardeş olup Şeriat'ın canına okudular. O dönemin vesikaları bunun şahididirler.

İşte bu vesikaların birinde şunları okuyoruz:

"... Daha dört sene evvel yıkılan Abdulhamid idâresi, kanuna uydurulmuş zalim bir hükûmetti. Kanun, bu zalim Hükûmetin elinde hâmisiz, kudretsiz bir esirdi. O Hükûmet'i yıktıktan sonra te'sis eden Meşrutiyet İdâresi Hükûmeti, Abdulhamid idaresinin kanuna uydurulmuş istibdâdkârane hareketlerinde en küçük bir kanunsuzluk keşfedemedi..... Meşrutiyet idaresi, bir arzunun, bir ihtirasın tahakkukunu kanuna uydurmak illetinden, bu sâyede muhtac ve yoksun kaldığı barış ve saadete ulaşabilirdi. Fakat hergün gördüklerimiz, haber aldıklarımızla anlıyoruz ki bugün İttihad ve Terakki Hükûmeti de icraatını kanuna uydurmak ve hatta bazı yerlerde tamamen kanun dışına çıkmak tehlikesinden korkmuyor. Bütün bu hareketleri ise, iktidarda kalmayı garantilemek arzusundan başka bir şey değildir. Tanin (gazetesinin) göklere çıkarttığı bu hükûmet, bakınız Dersim'de neler yapıyor: Elâzığ'dan (Ma'muretu'l-Aziz) gazetemize gelen telgrafi aynen veriyoruz:

"Te'minât Gazetesine¹

Dersim'de yapılan seçimler Hükûmet için ebedi bir leke olacaktır. Hiçbir tarafta defterler bile çıkmamışken ben yetişmiyeyim diye Dersim'de Vali,

(1) Metin kısmen sadeleştirilmiştir.

keymakamlar, kanunsuz acelecilikler, baskılar ve tehditlerle dünyayı kavurmuşlar. Ahali, kime şikâyet edelim diyerek ümitsizlikten ağlıyor. Murur-ı zamana uğramamak için bu kötü suisti'maller hakkında mahkemeye müracaat edebileceğim bir adil düzen gelirse, intikam açıkça bir hak olur. Kendileri her çeşit zulüm ve baskıları icradan utanmadıkları halde kardeşimi de, lehimde propaganda yapıyor diye ordu merkezine celb ettiriyorlar. Bu kadar zulüm kabil değil devam edemez. Dersim'den Hükûmet'in göndereceği meb'ûs, İstanbul'da İttihad ve Terakki için canlı bir soruşturma vesilesi olacaktır. Kendime gelince vilâyetin diğer sancaklarından seçime girme ümidimi muhafaza etmekteyim.

Lütfi Fikri"¹.

Bu belgeyi aldığımız gazete, konu ile ilgili bilgileri vermeye devam edip, şunları yazıyor:

"Şu telgrafi okuyanlar, Osmanlı ülkesinin hiçbir yerinde seçim defterleri hazırlanmadığı halde, Dersim'de nasıl tanzim edilmiş? Bu şartlarla seçim yapıldığını duyanlar nasıl hayrette kalmasınlar? Halbuki kanunları yapanlar, bu kanunlar birilerinin elinde silâh olsun için yapmamış. Belki milletin saadet ve selâmetini hakkıyla takdir edecek, milletin geleceğini kendi keyfine kurban etmiyecek meb'usları seçmek için yapmış. Seçimlerin elçabukluğuna getirilmesinin sebepleri ne olabilir? Lütfi

(1) Bk. Te'minât Gazetesi, İstanbul, 1912 (19 rebi'u-l-evvel 1330), no: 233.

Fikri Bey kendileri için o kadar müthiş bir rakip midir ki ondan kurtulmak için bu derece mühim ve çabuk hareket ediyorlar? Halbuki biz, hakkı kendilerinde görenler için bu kadar telaşı beyhude buluruz. Mademki vatana sayıp bitiremedikleri kadar büyük büyük hizmetler ifâ eden bir cemiyet sahibi bulunuyorlar, Lütî Fikri'lerden ne için böyle korkuyorlar, onun millet tarafından seçilmemesini temin edebilmek için neden böyle kanunu ayaklar altına alarak veyahut bir oyuncak şeklinde bırakarak çalışıyorlar"¹.

Yazının devamında da İttihad ve Terakki için şöyle deniliyor:

"Şayet İttihad ve Terakki millet nazarında kaybolan itimadını fark ederek Hükûmetin kendi elinde olmasından yararlanarak milletin mukadderatı başından çekilmemek istiyorsa, buna bir müddet muvaffak olmasalar da, pek iyi bilirler ki bunun bir neticesi ve hesabı sorulacak bir gün gelecektir. O zaman Millet Meclisi, pek çoklarından sorduğu suallerin cevabını kendilerinden de isteyecektir"².

Seçimlerle ilgili olarak Dersim'den gönderilen bir mektupta da şöyle denmektedir:

"Eğin kaymakamı Lütî Fikri Bey'in arkabasıdır diye İttihad ve Terakki idarecileri tarafından azledilmiş, Pötürge kaymakamı da "Ben kanuna karşı seçime müdahale edemem" dediği için yerin-

(1) Adı geçen gazete.

(2) Ay. gazete.

den alınmıştır. Diğer kaymakamlar da "şayet yirmi oy temin edemezseniz azledileceksiniz" tehdidiyle baskı altında tutuluyorlar"¹.

Değerlendirme

1. Sultan Abdulhamid'i devirerek iktidarı gaspeden İttihad ve Terakki cuntası, dönmelerden başka hiç kimseye hizmet etmedi.

2. Yukarıdaki belgelerde de gördüğümüz gibi seçim(!)leri bir terör havası içinde yapmışlar ve kendi adamlarından başkasını seçtirmemişlerdir. Seçilen (!) mebuslar arasında, Jön Türkler, yahudiler, ermeniler, rumlar ve bulgarlar çoğunluğu teşkil ediyordu. Bir başka araştırmamızda² bu konuyu tafsilatlı olarak anlattığımızdan, burada tekrar etmiyoruz.

3. İttihad ve Terakki cemiyetinin getirmiş olduğu bu iğrenç âdet, yâni seçimlerin terörle ve mutlaka bir taraf yararına kullanılması maalesef daha sonraki dönemlere de miras kaldı.

4. Meşrutiyet'i hararetle savunan Bediüzzaman Said-i Nursî de, İttihad ve Terakki'nin getirmiş olduğu meşrutiyetin, meşrutiyet-i meşru'a olmadığını kısa bir müddet sonra anlamış; ve onlara karşı çıktığı için de zindana atılmıştır. İşte o büyük aksiyon adamı diyor ki: "... Vakta ki i'tidâl, irtica ile iltibas olundu; meşrutiyet de hapishaneyi bana mektep yaptı"³.

(1) Ay. yer.

(2) II. Abdulhamid'in İslâm Birliği Siyaseti, İstanbul, 1990.

(3) İctimaî Reçeteler, I, 41.

5. Başlangıçta İttihad ve Terakki'yi savunan filozof Rıza Tevfik bile Abdulhamid'e hitâben İttihad ve Terakki için şunları yazıyor:

"...

Divâne sen değil meğer bizmişiz,
Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz!
Sade deli değil, edepsizmişiz,
Tükürdük atalar kalbigâhına!

Sonra cinsi bozuk ahlâkı fena,
Bir sürü türedi, girdi meydana.
Nereden çıktı bunca veled-i zinâ?
Yuh olsun bunların ham ervahına!"¹.

6. Bugünkü başörtüsü düşmanlarını, irtica propagandacılarını, laiklik havarileri olan yobazları tanımamız için, Tanzimat ruhundan beslenen ve günümüz dinsizliğini, bazı yaftalarla din hâline getirenlerin akıl babaları olan İttihad ve Terakki'yi, Jön Türkleri iyi bilip değerlendirmemiz gerekir.

(1) Şiirin tamamı için bk. yukarıda zikri geçen kitabımız, s. 115.

[illegible]

اور پوپا طابہ اغرای حندہ
 حشرہ فلکشرہ صاف قسط
 لایق و یوسف و غیرہ قسط
 سرفراز و آب و جہ
 اسکی حکومت ملاحظہ ایدلیہ حکومت
 تریہ فکرہ اعتبار یک بیون و صاف و مشور
 آتہ اولیہ و روحانیہ مہمت فانی
 مہمتی غیرہ و قدر امن ایدرسہ
 سرفراز لوسبندہ صاحب ایدلیہ
 حشرہ ایدر - حکومت ہر الاغلاب و دور
 قسط و فلکشرہ و شطری قسط
 قسط ایدلیہ و روحانیہ فانی
 وقت آتہ و خصوصہ ایدلیہ قسط
 مری علیہ و قسط تین ایدلیہ
 لوروز طابہ اغرای حشرہ و قسط

Fakir düşmüş Osmanlı
Devletinin en değerli döviz
birikimleriyle binlerce tale-
be Paris'e, Viyana'ya, Ber-
lin'e, Cenevre'ye gönderildi.

Ne varki "ilim irfan getirecekler" diye beklenen bu imtiyazlı öğrenciler, hiçbir müsbet şey getirmediiler Osmanlı Devleti'ne...

Tamamen alafrangalaşmış bu öğrenciler, ülkelerine "dine bigâne", "Avrupa hayranı" ve çoğu prens (Avrupalı kadınla evli) olarak dönüp, müslümanlar arasında Batı'ya karşı aşağılık kompleksinin propagandasını yürüttüler.

Koca Ziya Paşa bile şöyle dile getiriyordu bu duyguyu:

*Diyâr-ı küfrü gezdim, beldeler kâşâneler gördüm;
Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün virâneler gördüm*

Avrupa'ya talebe gönderilme işi, II. Abdulhamid döneminde, ondan sonraki İttihad-Terakki döneminde ve nihâyet cumhuriyet döneminde devam etti; hâlâ da devam ediyor.

Aşağıda sunacağımız vesika¹, 1911'lerdeki bu meseleyi ele alıyor. İbretle okuyalım.

"Avrupa'ya talebe gönderilmesi hakkında"²

Hâl-ı hazırda memleketimizin maarif nokta-ı ³ olan fark u zarureti nazar-ı dikkate alınır ve noksani-i ma'rifetin hâlen ve âtiyen düçâr edeceği müşkilât mülâhaza edilse, Hükûmetin terbiye-i fikriyye i'tibâriyle pek büyük vazifeler ve mesuliyet altında olduğu ve bu vazife-i mühimmesine kar-

(1) Bk. Alemdar Gazetesi, İstanbul, 1911 (27 Ramazan 1329), sayı: 44-135.

(2) Makale metni kısmen sadeleştirilmiştir.

(3) Buradaki kelime yırtık olduğundan okunamadı.

şı ifâsı gereken gayreti ne kadar ihmâl ederse, mesuliyetinin de o nisbette zayıflayacağı tezahür eder. Hükûmet inkılab¹ dan sonra maarif-i aliyemizi memleketimizdeki şekli faydalı neticeler doğurabilecek bir mahiyette olamadığını nazar-ı dikkate alarak, bu husustaki kesin ihtiyaçlarımızı tedricen temin edebilmek ümidiyle Avrupa'ya talebe göndermeye teşebbüs etmişti. Zira yüksek okullarımızın ne gibi bir hâlde bulunduğu ve bütün bölümlerinden yetişen efendilerin -şahsi gayretleri olmazsa- yalnız mektebde takibedilen usule uyarak kazanacağı tahsilin ciddi bir hareket-i ilmiyye temin edemediği bilmüşahade sabit olduğundan, memleketimizde elzem olan bu hareket-i ilmiyyeyi temin edebilecek dimağların ancak Avrupa üniversitelerinde mükemmel yetişmeleri gaye edilmiştir. Binaenaleyh Hükûmet bu husustaki ihtiyaçlarımızı düşünerek sayıları yüz seksene ulaşan efendileri hemen Avrupa ilmi müesseselerine gönderdi. Lâkin, dahili ve harici icraatta bu ana kadar nasıl mütereddid bir azm ile şüpheli bir program takibettiğini bilmeyen Hükûmetimiz, bu efendileri Avrupa üniversitelerine gönderirken kendilerinden nasıl istifade edeceğini yine öylece bir programa bağlamadı. Demek isteriz ki: Hükûmet göndermiş olduğu efendilerin bu memlekette şahsi gayretleriyle serpeceği bilgiyi, uyandıracak faaliyet ve teşebbüsü ve bu vesile ile memlekette elde edilecek servet-i umumiyeyi düşünemiyerek doğrudan doğruya kendi hayat-ı kırtasiyyesini te'min ve memur yetiştirmek için gönderdiği görüldü. Zira bu efendiler

(1) II. Abdulhamid'i deviren 1909 İttihat-Terakki inkılabı.

Maarif Bakanlığına karşı kafaletе müstenid olarak vermiş oldukları senedlerde, tahsili bitirir bitirmez buraya avdet ettikleri zaman aynı bakanlığın emrine amâde olmak üzere beş sene hizmet edeceklerini tekeffül ettikleri gibi aksi takdirde Bakanlığın kendilerine tevcih etmiş olduğu vazifeyi kabul etmiyecek olurlarsa tahsil müddetleri zarfında Hükûmetin kendileri için sarf etmiş olduğu meblağı ödiyeceklerini taahhüd ediyorlar.

"Halbuki: Bu defa tahsillerini bitirerek avdet eden iki efendiyi - Maarif Bakanlığının kendilerinden almış olduğu senedlere rağmen nereye tayininde mütereddid kaldığına bakılırsa- Hükûmetin göndermiş olduğu efendiler hakkında daha, tâ evvelden esaslı bir nokta-ı nazar takip eylediği; ancak onlar için sarf etmiş olduğu paraya mukabil gerekli görülecek memuriyette istihdam etmek üzere kendilerinden birer sened aldığı görülüyor ki: Bu senedler Avrupa bilim okyanusundan (!) yetişmiş (!) olarak memleketlerine avdet eden gençlerin Hükûmetin gösterdiği lakaydlık karşısında şahsi teşebbüslerini kıracak birer mahiyeti hâizdir.

Ve yine bu sene Bakanlık Avrupa'ya gönderilen talebeleri artırmaktan sarf-ı nazar ettiğine ve hatta bir aralık azaltma çaresini mülahaza ettiğine bakılırsa, bu mülahaza Bakanlığın vermiş olduğu para mukabilinde, gönderdiği efendilere kendi evrak işlerini tedviri hususunda iş bulamamasından ileri geldiği hatıra geliyor. Hükûmetçe tasavvuru muhtemel olan bu nazariyeden, şu anlaşılıyor ki: Gönderilen efendilerin buraya hemen avdetleri ha-

linde birer masa başında oturtulabilmesi mümkün olsaydı, o vakit Hükûmet Avrupa'ya memurlara olan ihtiyaç nisbetinde talebe gönderecekti. Fakat Hükûmet düşünemiyordu ki: Esasen evrak memurluğu ile maişet temin eden muhitimizde bu hareketle ancak bir alay bürokrat yetiştirmiş olacaktı. Bununla beraber, Hükûmet avdet eden efendilere vazife bulmakta duçar-ı müşkilât oldukça yavaş yavaş Avrupa'ya talebe göndermekten sarf-ı nazar edeceği de hatıra geliyor ki; bu hareketimizle Avrupa'ya karşı yalnız evrak memurluğu becerebilen bir Hükûmet olduğumuzu ve hayat geçimiimizi kırtasiyecilikten başka bir sahada bulamayan gafil bir müteşebbis zümre olduğumuzu bir kere daha ispat etmiş olacağız. Yukarıda da dediğimiz gibi, dahili ve harici siyasetinde ne gibi bir program takip eylediğini bilmeyen Hükûmetimiz maarif hususunda da aynı hastalığın zeburu olmuştur. Avrupa'ya göndermiş olduğumuz efendileri yalnız, birer bürokrat olmasını istemiyecektik, bilâkis memleketimizde irfânın yayılmasına, toplumun gelir kaynaklarının artmasına sarf-ı gayret edecek kimselerin yetiştirilmesine mesaimizi harcıyacaktır.

Bakanlığın gönderdiği efendilerden sened alması ve onlara karşı sarf etmiş olduğu meblâğa mukabil birer memuriyete tayin edeceğini vadetmesi bizim muhtaç olduğumuz tekamülü, beklediğimiz güzel neticeleri katiyyen husule getiremez.

Hatta bir aralık, Maarif bakanlığının göndermiş olduğu efendileri tahsillerini bitirdikten sonra,

buraya avdet ettikleri zaman, diğer dairelerce istihdam edilmeleri arzu olunduğu takdirde bile Maarifin başka dairelere bu hususta müsaade göstermeyeceği söylenmişti. Ne garip bir düşünce!.. Fakat evvelki gün, Maarif Nezaretinin, Sabah gazetesinde Mahmud Sadık Bey'in makalesine karşı neşretmiş olduğu, reddiyeye bakılırsa bu fikirden sarfı nazar ettiği görülüyor ki, şâyân-ı teşekkürdür.

Binâenaleyh, esasen ilim ve fenlerden ziyade ilmi nazariyyeler için gönderilen efendilerin sayısı çok olduğundan buraya avdet ettikleri zaman Bakanlığın mevkii -bu iki efendiyi yerleştirmede duçar-ı tereddüt olduğuna bakılırsa- pek müşkil olacağı görülüyor. Acaba bu efendiler, Hükûmet'e vermiş oldukları senedlere rağmen Hükûmet'in kendilerini bir vazifeye tayininde ihmâl gösterdiğini gördükleri zaman, kendi kendilerine şahsi teşebbüsleriyle birer iş tutacak olurlarsa ve bu teşebbüsleri üzerinden seneler geçerek mesaipleri teessüs ettiği dakikada, hükûmet bu efendilere karşı, "geliniz, bana vermiş olduğunuz sened mukabilinde şu vazifeyi görünüz" diyebilecek mi?... Hükûmetin talebe efendilere karşı sarf etmiş olduğu meblâğa mukabil bu hakkını kullanarak bin müşkilât ile tesisine muvaffak oldukları işlerini altüst edecek mi?

Fakat Hükûmetin talebelere karşı takındığı bu vaziyet fevkalâde şâyân-ı tenkidir. Şayet memleketimizde ilim ve marifeti tesis ettirmek istiyorsak, gönderilecek talebelerden sened almak gibi kendilerini memuriyet ümidine düşürerek şahsi teşebbüslerini kırarak bir icraatta bulunmamalıyız.

Hükümet emin olsun ki bürokrasisi için lâzım olan memurları, ehlinden olmak şartıyla her zaman bulabilir. Hükümet "mevcut olan ve gelecekte olana, avdet edecek olanlara iş bulamıyacağım" gibi bir düşünceden dolayı Avrupa'ya talebe göndermekten vazgeçmemeli, bilâkis Avrupa'da tahsilde bulunan Bulgar ve Japon talebelerinin mevcut ilerlemişliklerine rağmen bize nisbetle ne kadar çok olduğunu gözönünde bulundurarak, her sene talebenin adedini artırmalıdır. Aksi takdirde mevcut maarifimiz gözle görünür bir netice verecek bir durumda olmadığından, bu yavaş gidişle telâfisi mümkün olmayan birçok kıymetli vakitlerimizi kaybetmiş olacağız".

Alemdar gazetesindeki makale böyle son buluyor.

Değerlendirme

1. Görülüyor ki, ta baştan beri Avrupa'ya gönderdiğimiz talebeler, birer bürokrat olmaktan ileri gidememektedirler. Çünkü ne için gönderildikleri kendilerine söylenmiyor. Mukayesesi verilen Japonlar ise, önce hangi sahada Japonya'da yetiştirilme imkânı bulunmayan hususları tesbit ediyor, ondan sonra gönderiyorlar talebeleri.

2. Gönderilen talebeler, belli bir eğitimden sonra gönderilmediklerinden, Avrupa'ya intibakta güçlük çekiyor ve maalesef başarı oranı %40 bile olmuyor. İşin acı tarafı, kültür değişikliğinden dolayı ruhi bunalıma giren birçok talebenin intihar etme-

sidir. Biz dahi bu müessif olaylara şahit olmuşuzdur.

Bu garip serüvenin sonu ne zaman gelecek?

دارع تابي: ۱۳۳۶-۱۳۳۷ لوقيه نومرو ۲۱۵۰

آبون (کمیابی) ایچ اے ایل یون بکنده، بیه ایچ پیرا آدرسی نیدرلاندس طروش ادره کادرو.

آب و هوا : د ۲۰۰۲ ز. د ۱۵ م. د ۱۰۰۰ صبح ۵۵ درجه

۱- یکی از چهار آی ایچ. دی. (۱) و دما اسکری (۲) فیه: ۲۰۰.

طنین

Tanzimat Fermanının ilânıyla beraber müslüman münevver ve paşalarında Avrupa'ya ve Hristiyanlığa karşı başlayan aşağılık kompleksi, 1909'daki Jön Türk (İttihad ve Terakki) ihtilâliyle doruğa çıkmıştır.

سری

Bilindiği gibi Sultan Abdulhamid'i deviren İttihadçılar, gayrimüslimlerle kardeşlik seferberliğini başlatmışlar ve Jön Türk olan Enver Paşa şöyle bağırmaya başlamıştır:

مختصرہ جدول — ہائی اوما دان وکیل و حریہ ناٹاری انور
 پانڈا حضرتاری دون سرای مایون چاب ملوکا یہ حریہ مختصر
 چوڑا ص ۱۰۰ اول و دوم

۵) آئین روحانی - روزی نوزده کاش پولک را بکشد. و ناله
فریاد، صدک استراحت روس ایرون بر آئین روحانی یافته شود.
و آئین روحانیه، زن حضرت پادشاهی نالت نوزده عروسی
قدسی، صد اعظم و داخله نظری خلقت، حریه نظری انور
پاتال حضرتیه خاتمه، نظری حدیسی، هدیه نظری خلیل، هدیه
نظری منیجک اندیشه آتیا سدری فوت برسد و جالبی
توسعه، بهارستان صنعت کفوی فوت غرضه و نور، خارجه
مسئله و شاد کانت، برای میانه و بیرونه افراد و نرق چین
کتاب عمومی مدحت فکری و مرکز عوی اعضاستند، با این
شاگرد بکار و ما برچون دولت حاضر پولک را بکشد. آئین روحانیه
خانی صاحب پولک را بکشد و موجب دولت حاضر و کتبت ستر
دولت باشد.

"Artık ne Bulgar var ne Yunan; ne Rum var, ne Yahudi, ne Müslüman. Aynı mavi gök altında, hepimiz eşitiz!"¹.

Peki Enver Paşa'ya ne oluyor ki, Abdulhamid'in devrilmesine bu kadar seviniyordu? Abdulhamid'in gidişiyle ne gelmişti? İttihad cuntası!... Yahudi ile Müslümanın, Hıristiyanın kardeş yapılmak istendiği, çağdaş (!) bir Osmanlılık!...

Onların gözde dostları yahudiler, hıristiyanlar her tarafta şölenler düzenlediler Abdulhamid'in düşüşüne...

Bir Fransız arşiv vesikası bakın neler yazıyor bu konuda:

"Selânik'in büyük tüccarlarından olan bir yahudi dönmesi, bizzat Anayasa'yı (1909 Meşrutiyet Anayasası) ilân etti ve (Abdulhamid'in düşüşünü kutlamak için) kendi parasıyla Selânik'e büyük bir ziyâfet çekti"².

İşte Jön Türkler böyle sevindirmişlerdi yahudileri, hıristiyanları...

Hiçbir sebebi yokken ve Osmanlı Devleti hiç de iç açıcı bir ekonomiye sahip değilken bu Jön Türkler, Alman dostlarının keyifleri hoş olsun için Birinci Cihan savaşına soktular müslümanları...

Artık her şey Batı normlarına göre konuşuluyor, onlar nasıl memnun olacaklarsa öyle hareket ediliyordu: Batılı efendi, Osmanlı garipti artık...

(1) George Young, Constantinople, Paris, 1948, s. 294.

(2) Fransız Hariciye Arşivi, Turquie, no: 6, 1908-1909, s. 34.

Osmanlı Devlet erkânı, Bulgarları nasıl memnun ederiz sevdasına düşmüşlerdi...

İşte bu konuyla ilgili sunduğumuz vesika ne kadar manidâr? Bulgar Kraliçesi ölmüş de onun için kilisede bir ayîn yapıyor. Bu hristiyan ayinine, müslümanlar (!) da iştirak edip, Kraliçenin ruhu şâd olsun için dua ediyorlar!... Böyle şey de olur mu? diye sormayın da, hep beraber ilgili belgeyi okuyalım:

Âyin-i Ruhânî¹

Dün (17 Eylül 1917) Fener'de bulunan Bulgar Kilisesinde Bulgar Kraliçesinin ruhu için bir âyin-i ruhânî yapılmıştır. Bu ruhânî âyinde Zât-ı Hazret-i Padişâhî nâmına Şehzâde Ömer Hilmi Efendi, Sadrazam ve İçişleri Bakanı Talat, Harbiye Bakanı Enver Paşa hazretleriyle Dış işleri Bakanı Ahmed Nesimi, Adliye Bakanı Halil, Bayındırlık Bakanı Munûf Bey Efendiler, Almanya Sefiri Kont Brensdrof (?) Cenâbları, Avusturya-Macaristan Maslahatgüzârı Kont Traunstmandrof (?), Hariciye Müsteşarı Reşâd Hikmet, Osmanlı sefirlerinden Cevâd, İttihad ve Terakki Cemiyeti genel sekreteri Midhat Şükri ve Genel Merkez üyelerinden Baha-uddin Şakir Beyler'le daha bir çok zevat (!) hazır bulunmuşlardır. Ruhani âyinin bitimini müteakip Bulgar Sefiri Mösyö Kuloçef hazır bulunanların taziyetlerini kabul eylemiştir"².

(1) Metin kısmen sadeleştirilmiştir.

(2) Bk. Tanin Gazetesi, 18 Eylül 1917, Onuncu sene, no: 3150.

Bulgar Kilisesindeki âyine dair vesika böyle bitiyor.

Değerlendirme

Aslında vesika her şeyi ortaya koyduğundan, üzerinde ayrıca yorum yapmaya gerek yoktur.

Şu kadarını söylemekle iktifâ edelim ki, aynı düşünceleri bugün de sürdürenler; her fırsatta gerici, mürteci, laiklik düşmanı sloganlarıyla müslümanlara saldırmakta, fakat Batılı dostlarını asla eleştirememektedirler. Yılbaşı gecesini herhangi bir kilisede geçirenler medeni, hindi kesmiyen ise gayr-ı medenidir bunlarca... Onun için, Enver ve Talat Paşaların zihniyetlerini devam ettirenler, çam kesip, hıristiyanlarla yortu yapmaya devam ediyor, her türlü İslâmî harekete düşman oluyorlar. Uyanın artık!..

TOYNBEE'NİN ANADOLU SEYAHATINA DAİR

Tarihle uğraşanların çok iyi tanıdıkları İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee(1889-1975), sadece İngiliz tarihçiliği üzerinde değil, aynı zamanda bütün 20. yüzyıl tarihçiliği üzerinde önemli tesirler yapmış olan, ve aynı zamanda İngiliz dış siyaseti üzerinde de büyük etkinlikleri olan bir sosyal tarihçidir.

Biz bu küçük makalemizde, ne onun tarihçiliğinden, ne de medeniyet (civilisation) üzerine geliştirdiği tezlerinden sözedecek değiliz. Bilindiği gibi, Toynbee teorisine göre, medeniyetler, yaratıcı küçük toplumların hareketlerinden oluşur; bu toplumların yaratıcılık özelliklerinin kaybolmasıyla da çözülür giderler. Yâni ona göre bir toplum, yaratıcılık özelliğini sürdürdüğü müddetçe, o toplum medeniyetin zirvesinde kalır. Öyle görülüyor ki Toynbee, bu görüşlerini, "büyümesini tamamlamış olan Batı, yıkılıp gitmeye mahkûmdur" diyen Oswald Spengler'e¹ karşı, Batı toplumlarına bir moral verme gayesiyle ortaya atmıştır. Çünkü Spengler'e

(1) (1880-1936) yılları arasında yaşamış olan büyük Alman filozofu. Bu konuda yazmış olduğu Batının çöküşü adlı meşhur kitabı Türkçe'nin yanında bir çok dile tercüme edilmiştir.

göre bütün medeniyetler birer biyolojik organizma gibidirler: Doğarlar, gelişirler, olgunlaşırlar, gerilerler ve nihâyet ölürler. İşte bütün bu evreleri tamamlamış olan Batı da yıkılacaktır!

Toynbee ise Batılılara , “Batı yaratıcılığını sürdürdüğü müddetçe yıkılmaz” fikrini aşılama çabasında olup, bilhassa iki Dünya savaşında yıpranan Batı’yı, özellikle de İngiltere’yi moralman yükseltme gayretindedir. O, bu gayeyle sadece teoriler üretmiyor, aynı zamanda İngiliz dış siyasetinde aktif roller alarak da, nerede olursa olsun İngiliz menfaatlarını temin etme kavgası veriyordu.

İşte bu gayeyledir ki, Toynbee 1923 yılında, Lozan Konferansının yapıldığı sıralarda Türkiye’ye gelmiş, hem Batı Anadolu’yu gezmiş, hem de Ankara’da, başta Mustafa Kemal olmak üzere birçok yetkili ile görüşmüştür. Böyle nazik bir dönemde bir İngiliz tarihçisinin Ankara’daki yüksek seviyedeki yetkililerle hiçbir engelle karşılaşmadan, elini kolunu sallaya sallaya kolayca görüşmeler yapabilmesinin yorumunu okuyucularımıza bırakıyoruz.

Birinci dünya savaşından sonra dünya müslümanları perişan bir duruma düşmüş olmalarına rağmen, İngiliz tarihçisi Toynbee, yine de müslümanların birliğinden çekinmede, hatta korkmaktadır. Bunun içindir ki, müslümanların bir Halife etrafında birlik olmalarından kaygı duymakta ve Hilâfet’in ortadan kaldırılmasını istemektedir. Nitekim o, İslâm birliği konusundaki kaygılarını şöyle dile getiriyor:

“Bugün uykuda olan ‘İslâm birliği siyaseti’, bir uyanacak olursa, İslâm’ın vurucu esprisi üzerinde hesaplanamayacak derecede büyük bir psikolojik tesir yapacağı bilinmektedir”¹

İster istemez insanın aklına şu soru takılıyor: Yoksa Toynbee, bu endişesini dile getirmek için mi Türkiye’ye/ Ankara’ya geldi? Muhtemelen bu muammayı, şimdi ulaşamadığımız; ve fakat bir gün mutlaka ulaşılacak olan arşiv belgeleri çözecektir!

Prof. Toynbee’nin bu seyahatını nakleden Vatan gazetesi², olayı şu şekilde vermektedir:

“Prof. Arnold Toynbee, Anadolu’da üç haftalık bir seyahattan sonra evvelki gün Bandırma yoluyla şehrimize (İstanbul’a) avdet etti. Anado-

وطن
یومی عیسیٰ

۱۰ رمضان ۱۳۴۱ هـ • جمعه • ۲۶ نisan ۱۹۲۲

lu’ya gitmezden evvel bana avdetinde intibalarını söyleyeceğini vadetmişti. Prof. Toynbee bugün gazetemizi ziyarete geldi. Kendisiyle Anadolu seyahatı hakkında uzun boylu konuştuk. Anadolu’da gördüklerini, şahsi intibalarını sordum. Söylediklerini aynen naklediyorum:

(1) Bk. Arnold Toynbee, La Civilisation à l’épreuve, Paris, 1951, s.228.

(2) 26 Nisan 1923 tarihli nüshası, s.2

"Buradan Bursa yoluyla Ankara'ya gittim. Ankara'dan Eskişehir-Afyonkarahisar - Uşak üzerinden İzmir'e gittim. İzmirden avdette Bandırma yoluyla buraya geldim".

Yukarıdaki bu mukaddimeden sonra çeşitli konulardaki intibalarını anlatan Toynbee, görüştüğü kimseleri de şöyle anlatır:

"Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, İsmet Paşa, Fethi Bey, Kâzım Karabekir gibi rical ile görüşmek şerefine nâil oldum. Kendileriyle görüştüğüm zevat üzerimde pek iyi bir intiba bıraktılar"¹.

Lozan Konferansı ile ilgili olarak da, kendisinden gayet emin olduğu anlaşılan Toynbee, şöyle demektedir:

".... Ben şahsen Lozan'da şimdi münakaşa olunan meselelerden ziyade Türkiye'nin bilhassa barıştan sonraki durumuyla ilgilendim. Anadolu'da herkese şu suali sordum: "Türkiye aşağı yukarı misâk-ı milli hududlarını temin ederse, bu hududları kesin olarak kabul edecek mi? Bu hududları yakın zamanda siyasi kavgalar çıkarabilecek komşu memleketlere doğru tecavüz etmek isteyecek midir?". En yetkili kişiler bu konuda bana kesin teminat verdiler. Bu teminatın samimi olduğuna inanıyorum. Çünkü bizzat gördüm ki bütün millet savaştan kurtulmak ve memleketin dahili inkişafına çalışmak emelindedir. Bu emel, Türkiye ile şimdi barış görüşmelerinin yapıl-

(1) Ay.gazete, ay.yer

**diği devletler arasında dostane münasebetle-
rin teessüsüne imkân bahşedecektir”¹.**

Değerlendirme

1) Prof. Toynbee'nin, Hilâfet'in ilgası arefesinde, ve Lozan barış görüşmelerinin yapıldığı bir sırada Ankara'ya gelmiş olması manidardır. Toynbee'nin seyahatının, tam Türkiye'de bir yığın inkılab hareketlerinin yapılacağı dönemin öncesine rastlaması(!) da ayrıca düşündürücüdür. Mamefih

بروفسور (آرنولد توینی) نك عودتى

دروغہ اور آقا خاں کی مشاہدہ میں نہ ہونے پر بحث اقامت دینے اور کھانا دینی

موردہ صلح ایندکریہ فتح اولمینی سویلہ مکہ و در

کدام نور که در راه پرده پرده درخشان
 شد او که آفتاب اولیایان و دین
 چون از دره سوزی برافشان شد
 اندک که نصیب آفتاب شدی .

ملکتمزی و شیاه رسولتمه پتو۔ پتو
والمیلک و نخرانی چیچ اوژب مند تمجن
ایف ملت چیچ بر توک داسی اولاب سی
سولدم ، رسول توخی و رسولتمه
طلمزی طبی ولفه رار ددی :

[illegible]

روزشود (آوردن خبری) ، آه سوخته
نوع معنی : بیهوش شدن ، سکر ، بویکی کوبیدن
میزبان : طرفه بنده بره ، میوه شایسته ، آه سوخته
گنجشود : اولی که شونده اصطلاحی سوید گنج
و ده افشیده ، روزشود : فرنی ، بگویند : فرنی
زبان کدی ، گنبدیه : آملی : سیاحت شونده
اودون : بوی : اولوشنق ، آملی : بوی : کوردی :
شخصی : اصطلاحی : سویدم ، سوید کوردی : بوی
نظ : سویدم :

— دو روز بعد روح طریقه آخره بد گشت.
آخر وقت انکه کبیر آید فرساده شد.
او روز بعد از این که کبیر فرزند هوشمند بد گشت.
طریقه بد و بیا کسم. آن طریقه بد شد.
وقت بد شد که کبیر بد و بیا کسم.
اصان بد شد که کبیر بد و بیا کسم.
و تا بد شد که کبیر بد و بیا کسم.
حق آن طریقه بد شد که کبیر بد و بیا کسم.
فرار از بد شد که کبیر بد و بیا کسم.

(1) **Ay.yer.**

bunda yadırganacak bir durum yoktur. İnsan bazı devrimler yapacağı zaman, değişik kesimlerden, değişik teorisyenlere danışıp yararlanabilir. Meğer ki bu danışmanların hepsi Batılı olsun!

2) Sıradan bir tarihçi olan Toynbee, -dönem hayli karışık ve kritik olmasına rağmen-, en yetkili kimselerle kolayca görüşebiliyor. Bu demektir ki, gizlide olsa, onun turistik seyahatı yanında, siyasi bir misyonu da vardır. Değilse, “en yetkili kişiler bu konuda bana kesin teminat verdiler” şeklinde nasıl konuşabilir? İngiliz menfaatlarından başka hiçbir şey düşünmeyen, ve bu konuda teoriler üreten Toynbee, teminat derken, “acaba İngiliz menafii için Ankara’daki rical’den neler kopardı?” diye insanın aklına kötü kötü düşünceler de gelmiyor değil!

3) Toynbee, “millet savaştan kurtulmak istiyor” derken; “artık sizin milletiniz savaşacak güçte değil, onun için Konferans’ta isteyeceğimiz her tavizi vermek zorundasınız!” demek istiyor ki, bu açık bir tehdittir. Üstelik yarı resmi Vatan gazetesi de Toynbee’nin bu tehdidini neşriyatıyla müslümanlara duyuruyor. Kim bilir belki Vatan gazetesi İngilizlerin Türkiye’deki sözcülüğünü üstleniyordu?

4) Ve bir daha görüyoruz ki Batı devletleri, gerek iç ve gerekse dış siyasetlerinde, geçmişin tarihini çok iyi bildikleri gibi, dünyanın gidişatını da aynı şekilde takip etmekte olan tarihçilerden azami derecede yararlanmaktadır.

LOZAN KONFERANSINDA PATRİKHANE MESELESİ

Şüphesiz ki Birinci dünya savaşı sonrasında, bizim açımızdan en önemli hadiselerinden birisi de Lozan Konferansıdır. Her ne kadar tarih kitaplarında bu konferansın yararları anlatılıyorsa da, maalesef onun bizden götürdükleri hakkında fazla bir bilgi sahibi değiliz; çünkü o bilgiler arşiv dosyalarında mahfuz tutulmakta, ve o dosyaları ancak mutlu bir azınlık görebilmektedir. Fakat buna rağmen, bir gün o gizli dosyalar da açılacak, ve adı geçen konferans kararlarıyla bize reva görülenler, bu revaya göz yumanlar, gün ışığına çıkacaklardır.

Türkiye adına Dışişleri Bakanı sıfatıyla İsmet İnönü başkanlığında, yardımcıları Dr. Rıza Nur, Hasan Bey(Saka) olmak üzere, diğer üyeler Celal Bayar, Zekai Apaydın, Münir Ertegün, Hikmet Buyur, Ruşen Eşref Ünaydın, Yahya Kemal Bayatlı ve diğerlerinin katıldıkları kalabalık bir heyet 13 Kasım 1922'de toplanması kararlaştırılmış olan Konferansa katılmak üzere İsviçre'ye hareket etti. Fakat bazı nedenlerle Konferans ancak 20 Kasım'da toplanabildi. Murahhas heyetleri yazmış oldukları raporları 28 ocak 1923 tarihinde Türkiye heyetine teslim ettiler. Fakat bu raporlar üzerinde ant-

laşmaya varılamadığından, toplantı 23 Nisan 1923'e ertelendi. Münakaşalar uzun sürüyor, taraflar anlaşamıyorlardı. Nihayet Mustafa Kemal'in göndermiş olduğu bir telgraf emri üzerine, İsmet İnönü Türkiye adına muahadeyi imzaladı.

24 Temmuz 1923'de İsviçre'de ilân edilen Lozan Muahedesinin şartlarını, İkinci Büyük Millet Meclisi, 23 Ağustos 1923 perşembe günü tasdik etti; ve Muahadenin tasdikinden iki ay sonra (29 Ekim 1923) da Cumhuriyet ilan edildi.

Biz bu makalede Lozan barış konferansının teferruatına girmeyecek, sadece İstanbul'daki Patrikhâne ile ilgili olarak, görüşmeler esnasında çeşitli devlet temsilcilerinin yaptıkları konuşmalarla ortaya koydukları tezlerden bazı pasajlar nakledeceğiz ki, konunun ayrıntıları üzerinde çalışmak isteyenlere malzeme olsun.

Yalnız yabancı delegelerin Patrikhane konusundaki görüşlerine geçmeden önce, bir iki kelimayle Patrikhane'den söz etmek istiyoruz:

Hristiyanlık dini Orta Doğu'dan Batı'ya doğru yayılınca, daha önceleri Roma'nın bir şehri oldukları için ünlü olan bazı merkezler, bu sefer dini bir hüviyete de bürünerek, daha da değer kazandılar. Kudüs ve Antakya kiliselerinden sonra, İstanbul'daki(O zamanlar Konstantinople) Ortodoks Kilisesi ile Roma'da/Vatikan'da bulunan Katolik kiliseleri devreye girdi. İşte bu evrelerden geçen Ortodoks Kilisesinin merkezi de İstanbul'daki Patrikhane oldu. Patrikhanenin sahip olduğu dini statü,

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethine kadar devam etti.

İstanbul, müslümanlar tarafından fethedilince, Patrikhanenin durumu biraz değişti. Tarihi kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, Fatih İstanbul'u fethedince, bütün dini cemaat liderleri gelip, arz-ı ubudiyyet etmelerine rağmen, Patrik gelmemiş. Güya hastaymış, ya da Patrikhane'nin başında bulunmuyormuş?...

Bunun üzerine Fatih'in emriyle ¹İstanbul'daki Hristiyan ruhanileri toplanır, ve yeni Patrik'i seçerler. Bir nevi seçim kurulu olan Sensinot, Metropolitelerden oluşuyordu. Çok zayıf olan rivayetlere göre, Fatih, Patrikhane'ye hiçbir suretle karışmaz ve ona bazı imtiyazlar da verir. Ne varki, Fatih'in yazdırdığı rivayet edilen böyle bir emir-nâme hiçbir zaman bulunamadı, ve Patrikhanenin kazandığı statü, Yavuz Sultan Selim zamanında bulunan bir ihtiyara dayandırıldı. Güya o ihtiyar adam Fatih döneminden kalmaymış da, o Fatih'in böyle bir emir-nâme yazdırdığını duymuş ². Doğrusu biz bir tarihçi olarak böylesi rivayetlere pek itibar edemiyoruz. Bu olsa olsa bazı uyanık Hristiyanların uydurduğu bir efsanedir. Fatih'in, fethettiği yerlerde, sadece Hristiyanlara değil, Yahudilere de, İslâm devletine harac vermek şartıyla dini serbesti tanıdığı doğrudur. Nitekim bir müslüman komutan olarak da bunun dışında hareket edemedi. Dini serbesti ayrı şey, bazı imtiyazlar elde etmek

(1) Bk. Türk Ansiklopedisi, Patrikhane mad.

(2) Ay.yer.

ayrı şeydir. Hristiyanlara verilen bu haklarla, "Patrik teşrifatta vezir(bakan) rütbesinde tutulmakta idi" ¹.

Kendilerine verilip verilmediği pek vazıh olmayan bu hak(!)lardan dolayı, Hristiyanlar fırsat bulduklarında Devlet'e isyan etmişler, problemler çıkarmışlardır. Nitekim Köprülü Mehmed Paşa zamanında (1657) meydana gelen karışıklıktan istifade eden Patrikhane Hristiyan gençleri yeniçeri kılığına sokarak isyan maksadıyla müslümanlara saldırtmıştır. Hatta İstanbul Patriki, Eflâk Voyvodası ile işbirliği yaparak ihtilâl hazırlıkları bile yapmış, ve bu faaliyetlerinden dolayı da suçu sabit görülen Patrik III. Parthnios idam edilmiştir.

Her neyse, İstanbul Ortodoks Hristiyanları, Yavuz devrinde kazandıkları haklarla Osmanlı Devletinin tebaası olarak hayatlarını sürdürdüler.

III. Parthnios olayına kadar, Sensinot'ça seçilen patrikler, Padişah önünde hil'atlenip göreve başladıkları halde, bundan sonra iclâs töreninin Sadrazam huzurunda yapılması kararlaştırıldı.

Patrikhane vasıtasıyla başlatılan bütün isyan hareketleri, aslında Hristiyanlar için bazı haklar istemek gayesiyle değil, eski Bizans'ı ihyâ etmeye mütevakıftı. Nitekim Bizans'ı ihyâ etmek üzere başlatılan ilk ayaklanma hareketi de Patrikhane'nin nüfuzuna dayanılarak Eflak'ta başlatılmıştı.

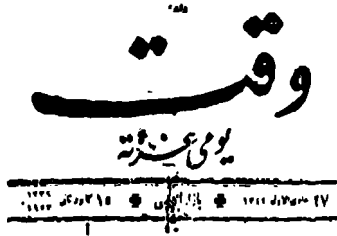
Patras başpiskoposu Germanos Patrikhane-

(1) Ay. yer.

den aldığı buyrukla bütün Hristiyanları müslümanlara karşı Haçlı seferine çağırması. Bunun üzerine 1821'de Patrik Yovakimos, Patrikhânenin kapısı önünde idâm edildi. O günden bu güne Patrikhane mensupları bu patrikin hatırası için adı geçen kapıyı kapalı tutmaktadırlar ¹.

Tanzimat hareketinden sonra, Patrikhane'de de durumlar değişti; ve Tanzimat ve Islahat fermanlarının sağladığı imkânlar ile Patrikhane dini bir kuruluş olmaktan çıkarak, Hristiyan Avrupa dünyasının siyasi bir organı hâline geldi.

Patrikhane, bu durumunu Lozan Konferansına kadar da sürdürdü ki, biz adı geçen konferansta, bu konuda yapılan konuşmaları değerlendirmeye çalışacağız. Fakat önce, Vakit gazetesinin ² bu konudaki bir iki mütalaasını verelim:

Patrikhânenin âtisi .

“Patrikhane meselesine gelince, Türk Hey'et-i Murahhasası Patrikhânenin Türkiye için zararlı bir müessese hâline geldiğinden ve bugünkü şartlar

(1) Ay.yer.

(2) 27 Cemaziyel-Evvel, 1341 tarihli nüsha, s.2.

muvacehesinde bu müessesenin, eski durumuyla ibkasına imkân olmadığından Patrikhane-nin İstanbul'dan uzaklaştırılması ile Rum cema-atının burada yalnız bir Başpiskopos seçebileceklerini iddia eylemiş ve bunda ısrar etmişti. Birbi-ri ardından yapılan celse-lerden sonra Türk Hey'et-i murahhasası Patrikhane-nin yalnız ruhani bir sıfat taşıması şartıyla fakat geçmiş imtiyazlarının tamamının ilgâ olunacağını zikreylemişti. Patrikhane meselesi tâli komisyonda evvela Yunanlılar, sani-yen İngilizler tarafından ehemmiyetle münakaşa edilmiş ve bu müessesenin dinî durumu, tarihi ve ananesi itibariyle İstanbul'dan çıkarılması doğru olmadığını ve geçmişteki imtiyazlarının muhafaza

edilmesi icab edeceği sözkonusu edilmiştir. Fransız Hey'et-i murahhasası bu hususta bir uyuşma nok-tası aramaya çalışmıştır. Fransızlar Patrikhane-nin yalnız ruhani sıfatı haiz olup memleket haricin-

بطریقخانهك آئینی

بطریقخانه مسکنت کلیه ، نورک مدله
مرخصی بطریقخانه نورکا ایچول و غیر
برؤسه حال قلدیرلندن و وضعت حاضره
امبارک برؤسه حال و دیه اطاعت
انکدن اولادیرلندن بطریقخانه استانبول
تیپدی ای دورم چاتک بروله بلکنز بریش
یسویس اتخاب ایجه یه بکیریش اندا ایش
و برنده امیرال ایشدی . متوال جلسلردن
صوکره نورک حاکم مرخصی بطریقخانه
بلکنز مدله دوکاهی حاکم اولوق تریله قلم
امیازان سابقه کاللا انا اولوقچی ذکر
ایلدی . بطریقخانه مسکنتی تلی فرمیبورنه
اولا برتاجیلر تآیا انکیزلر مرتعدن امیره
مناقله ایلدیش و برؤسه حال دیش وضعت
تدریجی و حتمی امبارک استانبول چنارباشی
دوشی اولامیچینی و امیازان سابقه
حافظه ایلدی ایجاب ایچیل دربان ایلمنور
فرانز حاکم مرخصی و خصوصه بر خطه
ایلدی و کتایلدیشدو . فرانز بلک
ایلکز حاکم دوکاهی حاکم اولوب ملک
ظرفنده برولکل ایچی کیمیلرک مناهانی حاکم
اولوق حاکم اولوقچی امیازانلار دایره و سبابه
الاقین کتایلدیش و برؤسه حال مدله
مواقت ایلدیش ایسده برتاجیلرک کوسفدی
قند اولوزدیت میند مرخصیجه ایلاه و غرط
بطریقخانه استانبول چنارباشی
ایلدیش . وضعت برؤسکل اکتساب ایشی
اولوزدیت کل لوی برؤسکل مرخصی فرمیبورنه
مرض ایچک فرانز و بریش و دایلدیش .
مرخصی فرمیبورنه نورک کوزوک و یلین
اکتده ایچاک ایچدک مسکنتی مناکت ایشی
و بطریق مسکنته برطرز نوره و یلدیش .

de bulunan ecnebi kiliselerle münasebetleri haiz olmasını ve sahibolduğu idari ve siyasi imtiyazların ilgasını teklif etmiş ve bu teklife tarafımızdan başlangıçta muvafakat edilmişse de Yunanlıların gösterdiği inat üzerine Hey'et-i murahhasamız da bilâ kayd u şart Patrikhanenin İstanbul'dan çıkarılmasında ısrar etmiştir. Vaziyetin bu hâle gelmesi üzerine, tâli komisyon meseleyi murahhaslar komisyonuna arzelmeye karar vermiş ve dağılmıştır.

“Murahhaslar Komisyonu Lord Curzon'un başkanlığında toplanarak meseleyi münakaşa etmiş ve Patrikhane meselesinde bir tesviye tarzı bulmuştur. Celse açılınca Lord Curzon ve Mösyö Montanya'nın riyaseti ¹ altındaki tâli komisyonun, komisyonda müzakere edilen meselelerin bir raporunun büyük komisyona takdim ettiğini ve şimdi bu raporun ihtiva ettiği meselelerin müzakeresine başlanacağını söylemiştir”.

Mösyö Montanya'nın Görüşleri

“.... ² Mühim müşkilat Patrikhane meselesinde çıkmıştır. Ve teessüf ile kaydedeyim ki, bunda bir neticeye vasıl olamadık. Yirmi toplantı yapıldığı hâlde, bu mesele henüz halledilemedi. Binaenaleyh meseleyi büyük komisyona tevdi ediyorum. Teessüf ederim ki, bu meseleden dolayı mübâdele meselesi de gecikmektedir.

(1) Bu kelime gazetede yırtık olduğundan iyi okunamamıştır.

(2) Montanya'nın sadece Patrikhane ile ilgili söylediklerini alıyoruz .

kabil Patrikhanenin oradan kalkmasını istediler. İşte Mösyö Montanya'nın gemisinin çarpacağı kaya budur. Şimdi adigeçen, meseleyi benim elime tutuşturuyor. Ben de elimden geleni yapacağım.

“Patrikhane asırlardan beri İstanbul'da kalmıştır. İsmet Paşa bile bundan bir müddet evvel yapılan bir toplantıda Patrikhane imtiyazlarının Fatih tarafından verilmiş olduğunu ve o tarihten beri bir takım sultanlar tarafından bu imtiyazların te'yid edilmiş olduğunu söyledi ¹.

Patrik Rumların reisi olmakla beraber, Türk Hükûmetinin de bir memuru idi ve Türk Hükûmetinden bir miras alırdı. Beş yüz seneden beri Patrik dünyanın en muhterem ruhani reislerinden biri olmuştur. Burada Amerika temsilcisi bile aynı şekilde beyanatta bulundu. Amerika bile Patrikhane meselesine büyük bir ehemmiyet atfediyorlar. Lozan'a geleliden beri bana her taraftan mektuplar yağıyor. Bu mektupların en mühimleri Patrikhane meselesine aittir. Patrik'in ruhani vazifelerinden bahsettim.

“Cismani vazifesine gelince, bu meselede Türklerin iddialarına karşı bir şeyler söylemek istiyorum. Patrikhanenin imtiyazları mucibince bir takım idari vazifeleri de vardır. Türklerin iddiası, bu vazifelerin bir takım siyasi maksadlar için kullanılmış olduğudur. Patrikhanenin siyasi tahriklere merkez olduğu söyleniyor. Eğer bunlar doğru ise bu imtiyazların azaltılması ve belki bütün bütün

(1) Bk ay.gazete.

kaldırılması haklı olur. Lakin cismani imtiyazları kaldırmak bütün Patrikhaneyi ortadan kaldırmak için bir sebep teşkil etmez. Siyasete karışmamak şartıyla ruhani vazifelerini ifâya devamda bir mahzur yoktur. Eğer Patrikhanenin ruhani vazifeleri de lağvedilecek olursa bütün dünyada fenâ bir tesir husule gelecektir.

“ Benim söylediklerimden acaba bir hal şekli çıkarılamaz mı? Devletler namına şunu söyleyebilirim ki, Patrikhanenin sivil ve idari vazifeleri ondan alınmalıdır. Patrik İstanbul’da kalarak yalnız ruhani bir kuvvet olmalıdır” ¹.

Fransız, Rumen, Sırp murahhaslarının konuşmaları

Bunun üzerine Mösyö Barer sözalarak, Mösyö Montanya’nın pek açık bir şekilde elde edilen neticeleri izah ettiğini söyledi ve Lord Curzon’un beyanatına iştirak ettiğini ilâve ederek şu beyanatta bulundu:

“ Patrikhane meselesi, Reisimizin teklifi mucibince kabul edilecek olursa herkes memnun olmalıdır”.

Bundan sonra Romanya murahhası Mösyö Di-yamanov dedi ki:

“Bizim kilisemiz bağımsızdır. Lakin Ortodoks olmak sıfatiyle Patrikhaneye de bağlıyız. Patrikhanenin bütün bütün lağvı Romanya efkâr-ı umumi-

(1) Adı geçen Vakit Gazetesi, ay.sahife,

yesinde fena bir tesir icra edecektir. Türkiye’de bütün dinlere karşı takip edilen müsamaha siyaseti pek ananevidir. Hristiyan Hükûmetleriyle münasebetler teessüs edeceği bir zamanda Romanya hissiyatının tahrik edilmemesi daha iyi olacaktır”.

Romanya murahhasından sonra Sırbistan murahhası söz alarak aşağıdaki şekilde konuştu:

“ Patrikhanenin İstanbul’da kalması için kanuni ve dini sebepleri sıralamayacağım. Yalnız Türk Hey’et-i murahhasasına Sırbistan ahalisinin hissiyatını nazar-ı dikkate almak lazım geldiğini söyleyeceğim. Patrikhaneye bir çok halk tarafından hürmetle bakılmaktadır. Patrikhane Hilafet’ten bile eskidir. Binaenaleyh Sırbistan hissiyatının nazar-ı dikkatten uzak tutulmamasını rica ederim”.

Venizelos’un bu konuda söyledikleri

Bunun üzerine konferanstaki ehemmiyeti gittikçe kaybolan Venizelos söz alarak dedi ki:

“ Türk Hey’eti’nin Patrikhane hakkında ileri sürdüğü delilleri tetkik edelim. Rıza Nur Bey Efendi Patrikhanenin daima siyasete karıştığını ve daima karışacağını söylemiştir. Lakin Patrikhane beş asırdan beri Türklerle beraber yaşamış, bu beş asır zarfında Türkler şikâyet etmemişlerdir. Ve Patrikhane de Türklere sadık kalmıştır. 1821 senesinde çıkan ihtilâl başladığı sırada Patriklerden birisi idâm edilmiş ise de bu, mahkemenin verdiği bir ka-

rar ile değil, Patrikin millet başı olması ve bütün milletin müstereken bu ihtilâlden mes'ul olduğu fikriyle asılmıştır.

“Harb-ı umumi zamanında neler olduğundan bahsetmek istemiyorum. Harbden sonraki mütareke esnasındaki hercümerc o kadar büyük idi ki neticenin ne olacağını kimse kestiremiyordu”.

Venizelos burada Rıza Nur'un bir beyanname-sini okuyarak Patrikhanenin cismani imtiyazlarını kaldırarak yalnız ruhani imtiyazlarının baki kalmasının kabul edildiğini söyleyip şöyle devam etti:

“ Binaenaleyh Patrikhane ruhani bir kuvvet olarak kalabilir. Yalnız nikâh ve talak meseleleri -ki bunlar dini meselelerdir- Patrikhane-ye ait olmak üzere ruhani bir mevkide olarak kalabilir.

“Patrikhane meselesi bu şekilde halledilebilir. Çünkü vaziyet değişmiştir. Bu asırda dine ait yeni fikirler vardır. Türk Hükûmeti için yeni kanunlar vazederek Patrikhanenin cismani olan imtiyazlarını kaldırmak kabildir. Seçimlerde Patrikhanenin işe karıştından sözedildi. Bu hak da Patrikten alınabilir.

“Türk Hey'et-i murahhasası Patrikhanenin İstanbul'dan çıkarılmasını talep ediyor. Bu, umum Hıristiyanların hissiyatını rencide edecektir. Bunun için Patrikhanenin İstanbul'dan çıkarılması mümkün değildir. Yâni dini sebebler de Patrik'in İstanbul'dan çıkmasına manidir. Çünkü Patrik İstanbul'un Başpiskoposudur.

“Aynı şekilde Misâk-ı milli de Ekalliyetlerin(Azınlıkların) Avrupa memleketlerinde haiz oldukları imtiyazları bahşediyor. Bundan dolayı azınlıkların dini müesseseleri de kalabilmelidir. Milyonlarca Ortodoks halk bugün bu mukaddes müessesenin emniyette kalması için dua etmektedir. Hatta Amerika bile alakadar oluyor. Ben Reisimizin teklifini kabul ediyorum. Şahısların yapmış olduğu kabahatlardan dolayı bu müessese hatalı gösterilmemelidir.

“Bu şahıslar gidecektir. Kabahatlı olanlar orada kalmayacaktır”.

İsmet İnönü’nün tutumu

Konferanstaki gelişmelerden öyle anlaşılıyor ki, İsmet Paşa Hristiyan tekliflerine razıdır. Ve muhtemeldir ki bu çözümü de o teklif etmiştir. Nitekim Rıza Nur’un Patrikhane meselesine bakışı ile İsmet Paşa’nın bakışı farklıdır. Rıza Nur, yaptığı siyasi entrikalardan dolayı Patrikhanenin İstanbul’dan mutlaka çıkarılmasını istemesine karşın, İsmet Paşa, cismani imtiyazlarının alınmasını yeterli görüyor. Daha sonra İsmet Paşa ilân ettiği sözlü bir açıklamayla da görüşlerini açıkça ortaya koyuyor. Nitekim yapılan görüşmelerden sonra söz alan Komisyon Başkanı Lord Curzon, İsmet Paşa’yı överek şöyle konuşur:

“Beyanatımın anlaşmaya istekli bir fikirle kabul edilmesinden dolayı müteşekkirim. İsmet Paşa’nın Patrikhane hakkındaki bu beyanatını Ko-

misyon büyük minnettarlıkla kabul edecektir. Hem yalnız biz değil, bütün dünya bunu iyi karşılayacaktır. Ayrıca Patrikhane meselesine böylesi bir bakış, şüphesiz barış antlaşmasını da kolaylaştıracaktır¹.

Bu şekilde yapılan çeşitli müzakerelerden sonra, maalesef Patrikhane meselesi Hristiyanların istediği gibi bir sonuca bağlandı.

Değerlendirme

1. Fatih'in verdiği rivayet edilen, ve fakat bugüne kadar kesin bir şekilde belgelenmemiş olan bir varsayım üzerine Patrikhane'ye imtiyazlar verilmiş. Bu imtiyazların Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla teyid edilmesinden sonra da, neredeyse Patrikhane dokunulmaz bir statüye kavuşmuş-tur.

2. İngiliz murahhası Lord Curzon, Hristiyan tezini ortaya atınca, büyük bir ölçüde İsmet İnönü'den destek aldığını vurgulamış ve şöyle demiştir: "İsmet Paşa bile bundan bir müddet evvel yapılan bir toplantıda Patrikhane imtiyazlarının Fatih tarafından verilmiş olduğunu ve o tarihten beri bir takım sultanlar tarafından bu imtiyazların te'yid edilmiş olduğunu söyledi". İsmet Paşa'nın vermiş olduğu bu tavizden dolayı Hristiyan tezi kabul edilmiş ve Patrikhane İstanbul'da kalmaya devam etmiştir.

(1) Ay. gazete, ay.yer.

3. Ortodoksuyla, Protestanıyla, Katolikiyle bütün Hristiyanlar Patrikhane için bu şekilde can-siperane uğraşırlarken, müslümanlar bundan bir sene sonra Hilâfet müessesesini kaldıracaklar! Halbuki yukarıda gördüğümüz gibi, Konferansa iştirak eden Sırp murahhas bile, **"Patrikhane Hilâfet'ten bile eskidir"** diyerek müslümanlar için Hilâfet'in ne kadar önemli olduğunu vurguluyor. Müslümanlar ise bir sırp kadar dahi o makamın değerini bilemediler.

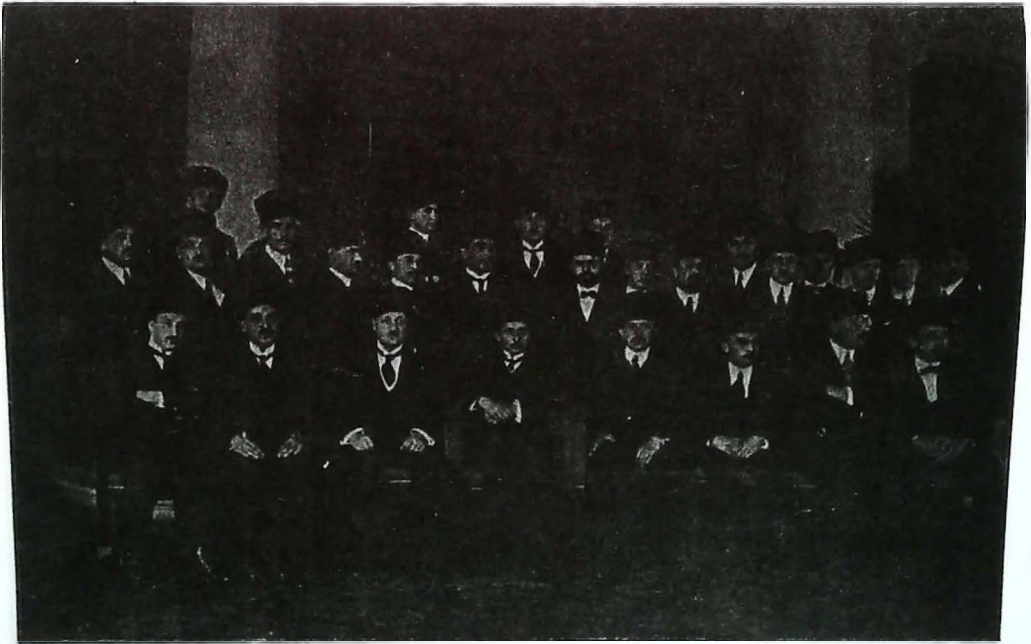
4. Yunanlı delege, **"Yalnız nikâh ve talak meseleleri -ki bunlar dini meselelerdir- Patrikhaneye ait olmak üzere ruhani bir mevki-de olarak kalabilir"** diyerek, nikâh işini kiliseye, yâni Patrikhane'ye havale ettiği ve bizim adımıza birileri, yâni İsmet Paşa bunu imzaladığı hâlde, aynı hakkı müslümana tanımadılar ve müslümanlara dini nikâhı yasakladılar.

5. Yukarıda gördüğümüz gibi, yine Yunanlı delege, **"Aynı şekilde Misâk-ı milli de Ekalliyetlerin(Azınlıkların) Avrupa memleketlerinde haiz oldukları imtiyazları bahşediyor"** diyerek, Misak-ı Milli'yi kendilerine hüccet alıyorlar. Herhalde onların Misak-ı Milli antlaşmalarında kazandıkları bizden çok daha fazladır. Günümüzde bile **Misak-ı Milli** diye naralar atan hocalar, lütfen bu cümleyi okusunlar da, Misak-ı Milli ile, azınlıklara verilen hakların nasıl çoğunluk(!) olan biz müslümanlardan esirgendiğini görsünler!

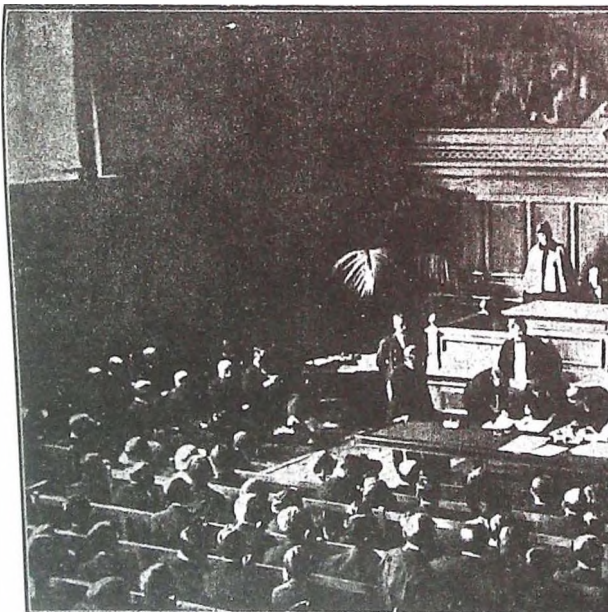
6. Şimdiye dek bize öğretilmediği gibi İsmet Paşa Lozan'da kahramanlık falan göstermemiş, bi-

lakis taviz üstüne tavizler vererek Patrikhanenin başımızda belâ kalmasına sebebiyet vermiştir.

7. Ve son olarak şunu diyoruz ki, Hıristiyanların, Patrikhane'nin İstanbul'da kalmasındaki bu denli ısrarları, onların Bizans idealinden kaynaklanıyor. Onların bütün emeli, tekrar İstanbul'da Biza'sı ihyâ etmektir. Bilhassa şu son senelerde, mevcut İstanbul'umuzun üçe bölünmesi projeleri yaygınlaşmaya yüz tuttu ki, bunun arka plânında da aynı fikir yatıyor. Bu projeye göre İstanbul üç vilâyete bölünecek: Kadıköy vilâyeti, Sur dışı Bakırköy Vilâyeti, ve nihâyet Sur içi Uluslararası statüye sahip Bizans Vilâyeti.

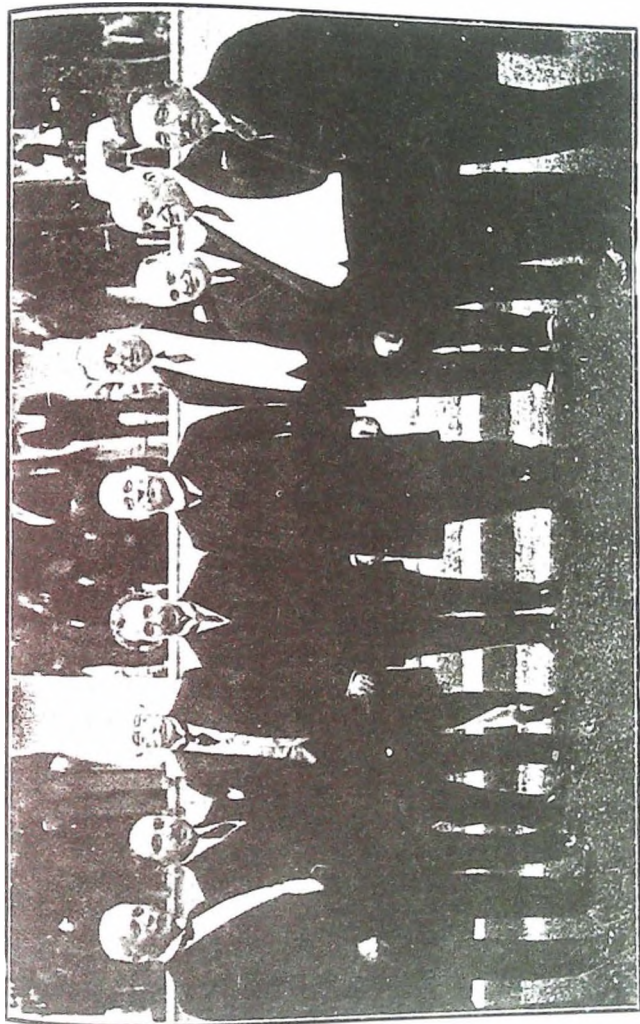
Lozan Konferansına memur Türk Murahhas Heyeti

İzmir'de Atatürk'ün İzmir Üniversitesi Mevlana Salonunda
(24 Temmuz 1923)

Türk Başmurahtası İsmet Paşa tarafından imzası

Schilling und die *Bouquet*, *Kopfschmerz-Presse*, *Turkey*, *Brave Revolution*, *Incentive*, *Domestic Affairs*, *Liquor*

Giriş

Hz. Peygamber (s.a.s) vefat etmeden önce, hastalığı bir kaç gün devam etmesine, ve konuşmasına mani hiçbir hâl bulunmamasına rağmen, ölümünden sonra yerine geçecek olan Devlet Başkanını, yâni Halife'yi tayin etmedi. Bu şu demektir: Hz. Peygamber (s.a.s), Devlet Başkanlarını seçme işini bizzat müslümanlara bırakıyordu. Hz. Peygamber (s.a.s), şu ya da bu şekilde bir veliahd, yâni ölümünden sonra yerine geçecek olan Devlet Başkanını seçse, onun bu seçim usulü Sünnet olduğundan kanunlaşacak, müslümanlar bu konuda başka tasarruflarda bulunamayacaklardı. Muhtemelen Resûlullah (s.a.s), müslümanlara daha büyük bir hareket serbestisi tanımak için Devlet Başkanını seçim usulünün tayinini onlara bıraktı. Nitekim de böyle oldu. Örnek Halifeler dediğimiz Raşit Halifelerin hiç birisinin Devlet Başkanlığına getirilmesi usulü birdiğerine benzememektedir¹.

Örnek Halifeler Döneminden sonra, yâni Mua-

(1) Bu konudaki ayrıntılar için bk. İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi adlı kitabımız.

viye'yle birlikte İslâm Tarihinde saltanat dönemi başladı.

Saltanat döneminin başlamasıyla birlikte, Hz. Peygamber (s.a.s)'in 'Müslümanların Devlet Başkanlarını seçme usulü'ne koymuş olduğu serbesti ve hürriyet kaldırılmış, Halife'yi seçme işi tek ele, yâni iktidarda bulunan Sultan'a verilmiş, ve 1924 de bu makamın ilga edilmesine kadar da bu usul, yani saltanat devam etmiştir. Bütün saltanat sistemlerinde olduğu gibi, müslümanlara uygulanan saltanat'da da veliahdlık makamı getirilmiş, sultanlar kendi oğullarını -layık olsun, olmasın- veliahd tayin etmişlerdir. Bu yöntemle müslümanların başına getirilen Sultanlar arasında, şüphesiz Ömer b. Abdulaziz gibi Şeriat'ı her türlü şahsi menfaatin üzerinde tutanlar da yok değildir.

Şimdi esas konumuz olan 'Hilâfet'in ilgası' meselesine girmeden önce şunu belirtmek isteriz: Bizim kanaatımız odur ki, İslâm Devlet Başkanının Seçim usulü fazla önemli değil; önemli olan, hangi usule göre seçilmiş olursa olsun, Devlet Başkanı, yâni Halife ya da Sultan olanın, ahkâm-ı ilâhiyyeyi hiçbir taviz vermeden ve de Şeriat'ı şahsi çıkarlarından üstün tutarak tatbik etmesidir!

Hilâfet'in İlgası

Henüz kesin tarihi tam olarak bilinmeyen bir dönemden sonra, Osmanlı Sultanları Halife olarak sıfatlandırıldı ve adlarına hutbeler okunmaya başlandı. Tatbikatındaki bütün aksaklıklara

۱۹۵۴ء - علامہ اقبال کی کتاب "معارف" شائع ہوئی۔

79

Başkenti Ankara'da olan Ankara Hükûmeti. Zamanla Ankara Hükûmeti duruma hakim olarak, İstanbul Hükûmetini devre dışı bıraktı; ve 1923'de Cumhuriyet rejiminin ilânını yaptı.

Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren, her gün yeni devrimler yapıyor, Devlet, Osmanlı kimliğinden soyundurularak, Avrupai(!) kisveye sokulmaya çalışılıyordu. Aslında bu yeni kisve, Avrupai de değildi. Çünkü İslâm'ın, bütün müesseseleriyle yasak edildiği bu dönemde, Avrupa'daki Katolik ve Protestan kiliseleri, hatta ve hatta İstanbul'daki Ortodoks kilisesi her türlü faaliyetlerini devam ettiriyorlardı.

Hâl böyleyken, 27 şubat 1340 çarşamba günü, Saruhan milletvekili(meb'usu) Vasıf Bey, Meclis'te 1340 senesi bütçesi görüşülürken, Hilâfet'in ilgası teklifini getirdi. O günkü Meclis'in ikinci celsesinde söz alan Vasıf Bey, Hilâfet bütçesini kastederek şöyle konuşmaya başladı¹:

"... Bütçe, yalnız varidat, masarifat rakamlarından ibaret değil. O, Devletin siyaset-i umumiyesini gösterecek layihadır. Bütçe, ilân ettiğimiz umdelere mutabakattır, yoksa binlerce Türk kanı pahasına elde edilen neticeyi öldürecek bir bütçe midir? Bunu tetkik edeceğim. Yalnız hakikatları, kanaatları açık söylemek lâzımdır. Herkesin kanaatlarına hürmetim vardır.

"Millet, kendisini ezmek isteyen düşmanları

(1) Vasıf Bey'in konuşmalarını, okuyucularımızın daha iyi takip edebilmeleri için, kısmen sadeleştirerek vereceğiz.

ezdi. Düşmanlarla beraber yürüyen Sultan'ı, Saltanatı yıktı. İkinci Meclis bu şekli sarîh olarak ilân etti, Cumhuriyet'i kabul etti.

"1 Teşrin-i sâni kararı nâtemamdır.

"Bilmiyorum, 1 Teşrin-i sâni kararı hangi sebeplerin tesirinde kahrarak nâtemam kaldı, Cumhuriyet'i tehlikede bırakacak bir müesseseyi(Hilâfet'i) ortadan kaldırmaya lüzum görmedi. Asırlarca milletin başında sefahat içinde yaşayan bu müessese yavaş yavaş harekete geldi!

"Tedkikatıma müsteniden söylüyorum: Bu müessese bir gün başımıza belâ olmak için hazırlanmaktadır.

«Meclis kürsülerinden, "Allah belalarını versin" sesleri».

" Rakı meclislerinde hâlâ "Yaşasın Saltanat!" diyorlar.

"Halifenin selamlık merasimlerini görmüyor musunuz? Yarın en matemli zamanımızda düşmanlarla beraber bizi yıkmak için hazırlanan bir müesseseyi kendi paramızla idâme ediyoruz. Tarihin bir ananesine kapılarak bu müesseseyi idâmeye sebep yoktur.

" Hilâfet bütçesine bir santim verilemez !

"Türk milletinin cebinden bir tek santim Hilâfet bütçesine verilemez. Muvazene-i umumiyemiz meyanında Hilâfet tahsisatının yeri yoktur. Davet ediyorum. Hakikata göre bir yol çizelim. Demokrasi'yi ilân eden memleketler hanedan Kralının memleket dahilinde ikametlerini kanunlarla men'et-

mişlerdir. Milletin refah ve sükûnu her şeyden öncedir. Bunu biz de bugünden ilân etmeliyiz.

"Tanzimat'ı yapan müceddidler zarureti görmüş olmakla beraber, ruhlarında cür'et ve cesa-
ret yokmuş; asırlardan beri zarardan başka bir şeyi
görülmeyen müesseseleri ibkâ ettiler, mekteblerin
yanıbaşında medreseler kaldı. Türk Cumhuriyeti
bu ikiliklere müsaade edemez. Terbiye ve tedri-
satın tevhidi umdelerimizde dahildir. Millet
karşısında vekaletini ifa ederken vadettiklerimizi
unutamayız, aldatmış oluruz.

"Hey'et-i aliyyeniz elbette va'dini yerine getirecektir. Bütün müessesat-ı aliyyenin mercaı Maarif Vekâletidir. Türk neslini yetiştirecek yalnız mekteplerdir"¹: ملک علیک دونی، حرارتی حلہ سندہ نکلے سولندی ؟

ملت مچلىك دونى حرارتلى جەلەندە نەلر سويلندى؟

Vasıf Bey,

bu sözlerinden
sonra DİN'i ele
alıyor ve devam-
la diyor ki:

"Din, dünya pislikleri içinde yıpranan ruhları temizleyecek bir kutsal güçtür. Allah'ın insanlara gönderdiği büyük

(1) Bk. İstanbul'da münteşir İleri Gazetesi, 28 Şubat 1340 perşembe, sayı:2166.

düstûrlar, neden dünyanın pislikleri arasında kalsın? Hükûmet işlerine Din karıştığı zaman o Hükûmetin işi şüpheli kalır. Bir milletin genel siyasetine ordu ve din karıştığı zaman o memleketin sonu dağılma ve ölüm olmuştur.

"O halde Türk Cumhuriyetinin bütçesinde ve kabinesinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisiyle Şer'îyye Vekilinin yeri yoktur.

"Ordunun başındaki Reisi siyaset cereyanlarına sokarsak, ordu şahsi fikirlerini öne geçirir, icabında bize doğru yolu gösterecek Din Reisimizi de siyaset sandalyasına oturtamayız"¹.

Hilâfet'in kaldırılmasını bu şekilde teklif eden Saruhan millet vekili Vasıf Bey'in konuşmasının değerlendirilmesini yapmadan önce, İleri Gazetesinin bu konudaki bir kaç cümlesine de yer vermek istiyoruz ki konu iyice anlaşılsın. Adı geçen gazetenin görüşlerini aktarmamızdaki gaye, dini kaldırmak için bizzat dini nasıl alet ettiklerini göstermek içindir.

Şöyle yazıyor İleri Gazetesi (28 Şubat 1340):

"Dün Hilâfet'in ilgası hakkında Millet Meclisinde vukubulan bir teklifin alkışlarla dinlendiğini haber aldığımız zaman bunu pek tabii bulduğumuzu söyleyeceğiz. Hilâfet'in ilgası kat'iyetle din-i mubin-i İslâm'a aykırı bir hareket olmaya caktır. Bu sözümüz mücerred söylenmiş sözler değildir. Çünkü dün de izaha çalıştığımız gibi, İslâm'a göre Hilâfet demek, "tehdidleri kaldırmaya

(1) Aynı gazete ay.yer.

muktedir İslâm Devleti" demektir. Hulefay-ı Raşidin hazretlerinin idareyi ellerine almaları da seçim ile olmuş ¹ Bunu İslâmiyet'in yücelik ve kutsallığını gösteren delillerden biri olarak zikrediyoruz. Çünkü halkın kendi kendisini idare etmesini emreden yegâne din olarak nazarımızda İslâmiyet vardır. İslâmiyet'in ruhu, bugün demokrasi dediğimiz hakimiyet-i milliyeyi daha bidâyet-i zuhûrunda anlamış ve buna riayeti emretmiştir. Fakat sonraları Hilâfet suistimal edilerek saltanat-ı ferdiye hâline sokulmuş ve Halife namı altında bir takım sefih, cahil, hunhar adamlar asırlarca müslümanları terakki ve yükselmeden alıkoymuşlardır.

"Hz. Peygamber Efendimiz sahih bir hadis-i şerifinde : "Hilâfet benden sonra otuz senedir" buyurmuştur. Hilâfet, Hulefay-ı Raşidin ile bitmiştir.

"..... Bir bidattan ibaret olan Hilâfetin Türklere hiç bir faydası olmadığını da zikrederim: Zayıf bulunduğumuz zamanlarda Hilâfet'in nüfûz-ı ma'neviyesinden hiç bir faide görmedik. Bilakis Avrupa devletleri

بر بدعتیہ عبارت اولوہ منونک
نور کلامہ هیچ بدعتیہ اولوہ منونک ذکر
ابو لم : ضعیف بودند نیز زمانند
منونک نیز ضعیف بود هیچ بدعتیہ
کور بودک با ملک آوردن دولتند
پایه جعفری یا محمد کردی قالدند کی
زانا شیعہ فاس مسلمانند، افغانند
استانند کی منونک طاعتند.

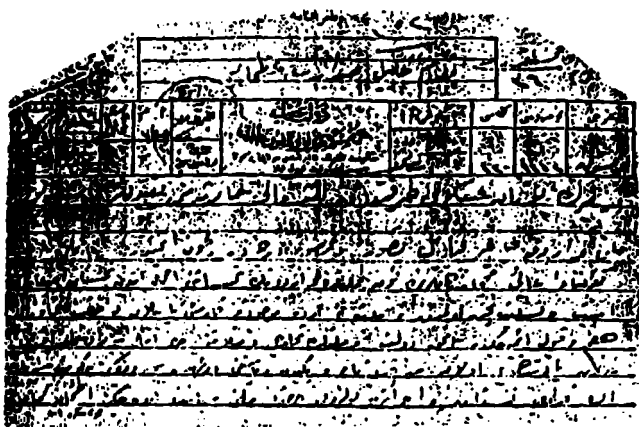
bize yapacaklarını yapmaktan geri kalmadıkları gibi zaten Şiiler, Fas müslümanları, Afganlılar da İstanbul'daki Hilâfet'i tanımamışlardır ".

(1) Gazete sütunundaki bu satır yırtık olduğundan okunamamıştır.

Değerlendirme

Yukarıdaki satırları, yâni gerek Vasıf Bey'in Millet Meclisinde yapmış olduğu konuşmayı, gerekse İleri Gazetesinin yazmış olduklarını okuyan bir kimsede şu kanaat uyanır ki sanki bunlar, gerçek Hilâfet'e talipler de, İslâm'ı tam anlamıyla uygulamadıkları için Sultan'a ve Halife'ye karşıdılar düşmandırlar. Oysa ki durum hiç de öyle değildir. Bunlar, ayan-beyan İslâm'a düşmandırlar da, bu düşmanlıklarını kamufle ederek saf müslümanları kandırıyorlar. Tıpkı günümüz politikacılarının çoğunun yaptıkları gibi... Şimdi yukarıda naklettiğimiz vesikaları maddeler hâlinde tahlil edersek, durum daha da açıklık kazanır, ve bizler de o zaman nasıl kandırıldığımızı, bugün dahi bu kandırmaca oyununun nasıl devam ettiğini belki anlarız da, kendimize bir çeki düzen veririz. Ancak bu tahlilimize geçmeden önce kesinlikle ifade etmek isteriz ki biz hiç bir saltanata taraftar olmayıp saf ve tavizsiz İslâm'dan yanayız. Dolayısıyla Hilâfet'i kaldıranları eleştirirken saltanatçı pozisyonuna da düşmek istemiyoruz. Ve bir tarihçi olarak diyoruz ki, asırlardır müslümanların şunlar-bunlar tarafından kandırılmalarına bir dur diyelim de, belki dünyanın şurasında-burasında perişan bir hâlde yaşayan yarı ölü, yarı diri müslümanlar uyanırlar. Maksadımız budur. Günümüz dünyasında müslüman haklarının kimler tarafından savunulur duruma düştüğünü düşünersek, işin vehâmeti anlaşılır; ve ne denli müslüman(!) olduğumuzu görürüz. Şimdi de tahlilimize geçiyoruz:

1) Hilâfet'in kaldırılmasını teklif eden Vasıf Bey, "Düşmanlarla yürüyen Sultan" tabirini kullanıyor. Aynı Sultan hakkında, Samsun'a çıktıktan sonra İstanbul'a telgraf çeken Mustafa Kemal da şöyle diyor (Hadisenin şüphe bırakmayacak şekilde anlaşılabilmesi için telgraf metninin tamamını veriyoruz):

Telgrafnâme

Devlet-i Osmaniye

Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti

Çıkış yeri : Samsun

Numarası : 1102

Kelimesi : 120

İzmir'in Yunan askeri tarafından işgali olayı, yakından temasta bulunduğum milleti ve orduyu düşünölemeyecek ve tarif edilemeyecek derecede içten yaralamıştır. Yüce makamlarının 19 Mayıs 1919 tarihli telgraflarında, bütün milletin ve ordunun acılı duygu ve düşöncelerini kısaca anlatan yüce hisleri millete güven ve teselli vermiştir. Ne millet ve ne ordu, varlığına karşı yapılan bu haksız tecavüzü sindirmeyecek ve kabul etmeyecektir. Gâye ve düşöncelerini, sadece millet ve Devlet'in kurtuluş selâmetine hasreden Padişah Hazretlerinin kutsal kişiliğine olan tam bağılılık ve yenden başkanlığını üzerinize aldığınız hükümetin en kesin teşebbüs ve hareketlerde bulunarak, milleti hukukunu koruyacağına olan tam bir güven ve gönöl rahathğı ile sükûnetin muhafaza edilmekte olduğunu arzederim.

20 Mayıs 1919

*Dokuzuncu Ordu
Birlikleri Müfettişi
Padişahın Fahri Yaveri
Tuğgeneral
Mustafa Kemal (1)*

(1) Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, T.C. BAŞBAKANLIK Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın no:1-Gn. No:060. Ankara, 1982, s.26, Belge no:25.

Yukarıdaki ifâdeler doğrultusunda şimdi soru-yorum:

- "Düşmanla beraber yürüyen Sultan" diyen Saruhan millet vekili Vasıf Bey'in söyledikleri mi doğru; yoksa, "Gaye ve düşüncelerini, sadece millet ve devletin kurtuluş selametine hasreden Padişah" diyen Mustafa Kemal mi doğru ? Şimdiye dek bize her ikisinin de doğru olduğu empoze edilmiş olan bu doğrulardan birisinin yanlış olması gerekmez mi?

Müsbet, yâ da menfî; tarihimizi gizliyerek, yahut tahrif ederek bir yere varamayız ki! Nitekim varmadık da... Bu nedenledir ki, hoşumuza gitmezse de, gerçekleri bilmemiz gerekir.

2) Yine Vasıf Bey, Hilâfet'in yavaş yavaş harekete geçtiğini söyliyerek, "Bu müessese bir gün başımıza belâ olmak için hazırlanmaktadır" diyor. Vasıf Bey'in Hilâfet'le ne alıp vermediği var ki ondan korkuyor? Hilâfet'ten ne kötülük gördü ki, onun hareketlerinden ürküyor? O halde Vasıf Bey'in endişesi nedir? Vasıf Bey ve onun menfaatçı arkadaşları, ellerine geçirdikleri nimeti kaçırmak istemiyorlar da, Hilâfet'i bahane ediyorlar. "Yıkığımız Osmanlı saltanatı yerine kurduğumuz demokrasi, ya da cumhuriyet saltanatının yıkılmasını istemiyoruz!" ifâdesinin altında; "şu müslümanları biraz da biz sömürelim" düşüncesi yatıyordu. Nitekim ne Vasıf Bey ne de arkadaşlarından hiç biri, "Hilâfet bozuldu; bunu düzeltip, Ebu Bekir dönemini getirelim" demiyorlar. "Harabe hâline gelmiş olan devletin kalıntıları üzerine biz kendi saltanatımızı kuralım" diyorlar. İşte Vasıf Bey, bu-

nun için endişeleniyor, ele geçirdiği ganimeti(!) kaçırmak istemiyor.

3) Keza Vasıf Bey, "Rakı meclislerinde hâlâ "yaşasın saltanat diyorlar", derken, kendisini rakıdan uzak iyi bir müslüman pozisyonunda gösterecek, müslümanların duygularını sömürüyor. Oysaki Tarih, geç de olsa, o ve arkadaşlarının, rakı masalarında bu milletin kaderi üzerinde ne oyunlar sergilediklerini, daha sonraki senelerde bir bir yazacaktır. Gel gör ki, müslümanı kandırmak çok kolaydır: müslüman, Vasıf Bey'in hezeyanlarını, "canım, Vasıf Bey Allah'ı resmen inkâr etmiyor ki ona kötü niyetli diyelim" deyip aklarken, en küçük bir kusurundan dolayı müslüman kardeşini tekfirden geri durmuyor. Bugün dahi, bazı müslüman grupları amerikalıları; kendi gruplarından olmadıkları için diğer müslüman gruplara tercih etmektedirler¹.

İşte böylesi müslümanlar, hiç bir zaman Vasıf Bey'i tanıyamayacakları gibi, Vasıf Bey rejiminin

- (1) Başımından geçen bir olayı hiç unutmuyorum: İran İslâm devriminden sonra, Tahran'daki Amerika sefaretinin basıldığı sıralardı. Bir gün fakülteden eve gelirken, arkamdan bir hoca (şimdi bu hoca profesördür) yetişti ; ve beraber yürümeye başladık. Sabah namazını mescitte kılan bu müslüman şöyle diyordu bana: "İhsan Bey, şu Kızılbaşları görüyor musun neler yapıyorlar? Tahran'daki Amerika Büyükelçiliğini basmışlar. Kardeşim Amerika hiç olmazsa ehl-i kitaptır, ya şu baş belası kızılbaşlara ne diyelim?" Ben de ona şunu diyebilmiştim: Allah seni, o çok sevdiğin Amerikalılarla haşretsin!...

İşte Amerika bu denli ilâhlaşmış bir takım müslümanların indinde!....

altında ezilmeye de mahkûmdurlar.

4) Yine Vasıf Bey, "Yarın en matemli zamanımızda düşmanlarla beraber bizi yıkmak için hazırlanan bu müesseseyi kendi paramızla idame ediyoruz" diyor. En matemli zamanımızda Hilâfet neden bizi yıksın ki? Fakat Vasıf Bey, İslâm'a olan düşmanlığını gizliyerek bunları söylüyor. Yâni o, "biz İslâm'ı yıkarak, Hıristiyan ve Yahudi dostlarımızın isteği doğrultusunda bir rejim kurduk; Hilâfet canlanırsa bu rejimimizi yıkacak!" diyeceği yerde, Hilâfet'i müslümanların düşmanı gibi takdim edip, bu müesseseye düşmanlığa davet ediyor; sonra da şunu diyor:

"Tarihin bir ananesine kapılarak bu müessese-yi idameye sebep yoktur!". Vasıf Bey, hadiselerle İslâmi bir çerçeveden bakmadığı için, doğal olarak, "beni ve dinimi(demokrasiyi, ya da cumhuriyeti) ilgilendirmeyen Hilâfet'i devam ettirmenin ne anlamı var?" diyor. Nitekim yeni dinleri(o rejim diyor) olan demokrasinin bütün gereklerinin aksamadan yerine getirilmesini isterken de bunu vurguluyor.

5) Vasıf Bey Tanzimat'la ilgili gerçek bir tesbitte bulunuyor ki, hâlâ Tanzimat'ı anlamak istemiyen müslümanlar açısından fevkâlade önemlidir. Vasıf Bey haklı olarak şöyle diyor:"Tanzimat'ı yapan müceddidler zarureti(yâni Hilâfet'i kaldırma gerekliliğini) görmüş olmakla beraber, ruhlarında cür'et ve cesaret yokmuş; asırlardan beri zarardan başka bir şeyi görülme-yen müesseseleri ibkâ ettirler". Görüldüğü gibi onun derdi, müessesenin gerçek vasıflarıyla yaşaması değil, bir an önce bütün

İslâmi müesseselerin yok oluşudur. Nitekim, bu düşmanlığını şöyle dile getiriyor:

"Mekteplerin yanı başında medreseler kaldı. Türk Cumhuriyeti bu ikiliklere müsaade edemez!". Vasıf Bey zihniyeti gerçekten Tanzimat'ın yapmak isteyip yapamadığını yaptı; ve medreseleri kapatarak, senelerce dinsiz bir nesil yetiştirdi. Öylesine ki, ölümler, kendilerini yıkayacak adam bulamadılar. Müslüman kadın, erkek ölümleri, cenaze-yi yıkayabilecek kimse bulunamadığından kokuşup kaldılar gasilhânelerde bu Vasıf Bey zihniyetinin yeni dini demokrasi(!) yüzünden...

6) Daha o günden yerleştirmeye çalıştıkları Laiklik dinsizliğini de şu şekilde empoze ediyor Vasıf Bey:

"Din, dünya pislilikleri içinde yıpranan ruhları temizleyecek bir kutsal güçtür. Allah'ın insanlara gönderdiği büyük düstûrlar, neden dünyanın pislilikleri arasında kalsın? Hükûmet işlerine Din karıştığı zaman o Hükûmetin işi şüpheli kalır. Bir milletin genel siyasetine ordu ve din karıştığı zaman o memleketin sonu dağılma ve ölüm olmuştur".

Vasıf Bey ve arkadaşlarının din anlayışını çok iyi öğreniyoruz bu ifâdelerden; din ruh temizliğiymiş, Hükûmet'in işine karışınca, işler şüpheli olurmuş. Oysaki İslâm inancına göre, devletin her türlü siyasal ve sosyal işlerinin Din'e, yâni Kur'an'a ve Sünnet'e dayalı olması gerekir. Vasıf Bey zihniyeti ne diyor? "Hayır, devletin bütün işleri Laiklik dini-ne göre olacak. İslâmiyet sadece bizim ölümlerimizin

cenaze merasimlerinde kullanılabilecek!". İşte anlayış buydu. Mamafih bugünkü Laiklik biraz mesafe katetti; ve ortodoks(katı) laikler cenazelerini yakacaklarını söylemeye başladılar. Öyle yapsınlar da, hem müslüman imamlar onların necasetlerini(çünkü İslâm dinine göre müslüman olmayanlar necistirler) yıkamaktan kurtulur; hem de kimin müslüman kimin laik olduğu daha açık bir şekilde ortaya çıkar ki, münâfik laikler müslümanları artık sömüremesinler!...

Yine mahut Vasıf Bey, yukarıdaki ifadesinde, "Bir milletin genel siyasetine ordu ve din karıştığı zaman o memleketin sonu dağılma ve ölüm olmuştur" diyor. Böyle diyor amma, ordu mensuplarının fi'len devleti ellerinde tuttuklarını, ve din'in hiçbir yaptırım gücünün kalmadığını söylemiyor. Nitekim İslâm'ı yasaklamış olan bu devlet, askerlerin oluşturdukları bir iktidardı; ve söz sahibi olanlar, paşalardı....

Vasıf Paşa, "Ordunun başındaki Reisi siyaset cereyanlarına sokarsak, ordu şahsi fikirlerini öne geçirir, icabında bize doğru yolu gösterecek Din Reisimizi de siyaset sandalyasına oturtamayız" derken de hilâf-ı hakikat konuşuyor. Çünkü düşündükleri gibi, Din Reisini siyaset sandalyasına oturtmadılar; doğru! Ne varki, Vasıf Paşa bu konuşmasını yapmasından 1950'lere kadar Ordu Reisleri devlet siyasetinin başından ayrılmadılar. Çünkü demokrasi, ya da cumhuriyet onu gerektiriyordu.... Sevsinler böyle demokrasileri, böyle cumhuriyetleri!...

7) O zamanın yarı resmi gazetesi sayılan İleri ise, Vasıf Bey'den daha da ileri giderek, Hilâfet'in kaldırılışına dinî bir kılıf buluyor, ve çekinmeden şunları yazıyor:

"Dün Hilâfet'in ilgası hakkında Millet Meclisinde vukubulan bir teklifin alkışlarla dinlenildiğini haber aldığımız zaman bunu pek tabii bulduğumuzu söyleyeceğiz. Hilâfet'in ilgası kat'iyetle din-i mubin-i İslâm'a aykırı bir hareket olmayacaktır". Yâni adı geçen gazetenin inancına göre, Hilâfet'i ilgâ etmek, tamamen İslâmî bir harekettir. Gazetenin yazdıklarını doğru varsaysak bile; kaldırılan Hilâfet sistemi yerine getirip Laiklik dinini koyma keyfiyetini İslâm'ın nesiyle bağdaştıracağız? İşte mahut gazete bu hususları karanlık geçip, dinsizlik için din adına ahkâm kesiyor ve çekinmeden diyor ki: "Bu sözümüz mücerred söylenmiş sözler değildir. Çünkü dün de izaha çalıştığımız gibi, İslâm'a göre Hilâfet demek, "tehdidleri kaldırmaya muktedir İslâm Devleti" demektir. Yâni demek istiyor ki, "biz Hilâfet'i yıktık, yerine İslâm'ı savunacak bir İslâm Devleti getireceğiz". Böyle güzel konuştular amma, İslâm'ı koruyacaklarına, onu yasakladılar Kur'an'ıyla, Sünneti'yle, medrese-yle...

Bu hezeyanlar yetmiyormuş gibi, İslâm'ı demokrasiyle bağdaştırmaya çalışıyor ve tarihî gerçekleri de saptırarak şöyle diyor: "Hulefayı Raşidin hazretlerinin idareyi ellerine almaları da seçim ile olmuş".

Önce, bir İslâm tarihçisi olarak şunu belirtelim

ki, Hulefay-ı Raşidin'in hiç birisi, bugünkü anlamda bir seçimle hilâfete gelmedi. Her birisinin iktidara geliş şekli ayrı olup, gösterilmeye çalışılan demokratik seçimle de en ufak bir benzerliği yoktur. Kaldı ki, kendisini demokratik bir cumhuriyet diye lanse eden Vasıf Bey ve İleri gazetesi rejimi dahi (demokrasi dininde seçim esası bulunmasına rağmen) dinlerinin bu kanununu çiğnediler; ve 1950'lere kadar doğrudürüst bir seçim yapılmadığı gibi, tek parti saltanatı senelerce devam etti gitti. İkinci bir partinin kurulmasına bile müsamaha edilmeyen bu rejimin adı laikti, demokrasiydi, cumhuriyetti.

8) Aynı gazete yazısının son bölümünde de, Hilâfet'in pratikte de hiçbir şeye yaramadığını, en zayıf günlerimizde bile yanımızda olmadığını şu cümleyle dile getiriyor: "Zayıf bulunduğumuz zamanlarda Hilâfet'in nüfûz-ı ma'neviyesinden hiçbir faide görmedik". Şimdi de böyle sıkışık olduğumuz bir zamanda dünya müslümanlarından sadece Hint müslümanlarının Hilâfet makamından dolayı bize karşı takındıkları tavrı örnek olarak verelim. Hindistan(L'Inde) adlı Fransızca kitaptan şu satırları okuyoruz:

"1914-18 savaşı (yâni Birinci dünya savaşı) sırasında, İngilizlerin Türklere karşı olan tutumundan dolayı, Hint müslümanları İngilizlere karşı Hinduların yanında yer aldılar: İstanbul Hali-fesi sadece sıradan bir lider değil; aynı zamanda dünya müslümanlarının çoğunun dini lideriydi. Onun içindir ki, İngiltere 1914'de Türkiye'ye karşı

savaş ilan edince, Hind müslümanlarının çoğu İngiltere'ye karşı tavrı koydular..... Savaş sonunda, Türkiye'yi parçalayıp bölme sözkonusu olunca, Hindli müslümanlar dehşete düşüp galeyana geldiler. Bunun üzerine Hilâfet konferansı için 1919'da, Gandhi'nin başkanlığında, İngilizlere karşı müslüman ve hinduları bir araya getiren büyük bir protesto gösterisi yapıldı. Fakat Jön Türkler Halife'yi makamından indirip Hilâfet'i kaldırıncı, İngiltere'ye karşı olan bu hareket kendiliğinden çözülmüş oldu. İngiltere rahatladı, müslüman ve hindular arasındaki sürtüşmeler yeniden başladı"¹.

Bunun dışında da Hindli müslümanlar, aynı gayeyle parasal yardımlarda da bulunmuşlar, sırf Hilâfet merkezi İstanbul kurtulsun diye İngilizlere karşı tavrı koymuşlardır.

Sonuç

Yukarıdaki satırlarda, orijinal vesikalara dayanarak, Hilâfet'in kaldırılmasına dair bazı tarihi tesbitlerde bulunduk. Bu anlattıklarımız birilerinin hoşuna gitmiyebilir. Fakat bu 'hoşa gitmezlik' gerçeklerin gerçekliğini değıştirmez. Bizim maksadımız, eğritilmiş, yamuk bir kütük hâline getirilmiş olan tarihimizin, hiç olmazsa bir kaç yerini doğrultmaktır.

Gerçek olmayan ve fakat gerçekmiş gibi

(1) Ayrıntılar için bk. Beatrice Pitney Lamb, *L'Inde, Un monde en transition*, édition Marabout Université, VERVIERS, (Belgique), 1966, s.87.

yıllardır bize okutulan efsanelerin doğru olmadığını, bugün dahi gözlerimizin aynı zihniyet tarafından boyandığını, gerçeklerin habire saptırıldığını artık görelim lütfen; yoksa torunlarımız lanet eder bizlere!... Bunu böyle bilelim!

HARF İNKILABI NASIL TEKLİF EDİLDİ?

Saltanat yıkılıp, yerine Cumhuriyet sistemi kurulunca, yeni rejim sosyal ve siyasal bir çok tasarrufla bulundu ki, bunlara 'Cumhuriyet devrimleri' deniliyor. Bu devrimlerden, tarihi şahsiyetimiz üzerinde en büyük rolü oynayanı, kanaatimizce harf devrimidir.

Bu devrimler yapıldıktan yıllarca sonra, yapılan tasarruflar değerlendirilince, yapılan inkılabların zannedildiği kadar fayda getirmediği, hatta bir çok yerde fayda yerine zarar bile getirdikleri, su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor. Biz bu küçük makalede, kısaca harf devrimi ile ilgili tarihi bir konuşmayı değerlendirmeye çalışacağız. Çünkü bu konuşma, daha sonra gerçekleştirilen harf devriminin başlangıcı olmuştur.

İslam Tarihinin verilerine dayanarak söyleyebiliriz ki, Orta Doğu'daki bütün halklar, müslüman olmalarıyla birlikte, Kur'an'ın dili olan Arapça alfabesini de kabul etmişler; ve dillerini Arap alfabesine göre yazıya dökmüşlerdir. Hatta bu olgu sadece Orta Doğu'da bulunan Türkler, İranlılar, Kürtler

arasında değil, Kuzey Afrika'daki Berberler ve Hindistan'daki Hint müslümanları arasında da kendisini göstermiştir.

Selçukiler döneminde Arap harfleri resmen kullanıldığı gibi, Osmanlılar döneminde de bu alfabeye kullanılmış; ve gerçekten de bu konuda şaheser eserler meydana getirilmiştir. Ve hakikaten Arap yazısı, Osmanlılar zamanında zirveye ulaşmış, bugün bile bizleri hayrete düşüren haklı ünün sahibi olmuştur. Bu, sadece sanat alanında değil, aynı zamanda kültür sahasında da olan bir güzel ecdad yadigarıdır. Nitekim dünyanın en büyük yazma eser koleksiyonlarından birini bağrında saklayan Süleymaniye kütüphanesindeki kültür hazinesini ihtiva eden binlerce eser, bu güzel yazıyla yazılmış; en büyük din, sanat ve kültür mirasını temsil etmektedir.

شرعیه وکالتک مرقعی او قدری همدر که
اولی سیاست او یبرجائی اولفده قورنارسی وظیفه در

ییلاردن بری بایلان فداکارلرله دغماخاق حاللا او قوبه مابورسه بونک قباتی،

یکانه ویکانه سببی حرفلر مازدر

Cumhuriyet'in ilk yıllarında nasıl bütün geri kalmışlıklar dini müesseselerden kaynaklandırılmaya çalışıldıysa, cehalet de Arap harflerine bağlandı; ve denildi ki: Halkımızın cahil kal-

masının tek sebebi, Arap harfleridir! Onları değıştirim. Aslında onların niyeti cehaleti falan kaldırmak değil, Latin harflerini benimseyerek Avrupa'yı memnun etmekte.

Bu konuda çeşitli akımlar ortaya çıkmıştı: Kimileri Arap harflerini tamamen kaldırmayı isterken, bir başkaları da alfabenin islahını istiyorlardı. Bunun yanında, na Arap harfleri, ne de Latin harflerini değil, yepyeni bir alfabeler karışımını teklif ediyorlardı ki, İsmail Şükrü bunların öncülüğünü yapıyordu. Ona göre modern(!) bir alfabe, bütün lehçe ve ağızlara cevap verebilecek olanıdır. Hatta bu konuda epey mesai sarfeden İsmail Şükrü bir kaç makale de kaleme almıştır ¹. Ne varki İsmail Şükrü ve onun gibi düşünenler, bu konuda çok insafsızca davranmış, selef ülemasını hiyânetle suçlamışlardır. Onlara göre selef, yâni geçmiş ülemamız, sırf imlâ'yı ve dili güçleştirmek için Arap harflerini kabul etmiş hainlerdir.

Türk toplumunu "maarifsiz bir millet" olarak tavsif eden öz Türkçeci İsmail Şükrü ², bunun tek sebebinin Arap harfleri olduğunu şöyle ifâde ediyor:

"Milletimizi bu ana kadar cahil bıraktıran, bilhassa bu lisân(Osmanlıca) ile onun imlâsı ve hurûfi(harfleri)dir" ³.

(1) Bk. Doktor İsmail Şükrü, Latin Harflerinden Daha iyisini bulalım, İstanbul, 1926.

(2) Bk. A.g.e. s.5.

(3) Ay.yer.

Türkçe'nin yabancı lügatlardan temizlenmesini(!) isteyen İsmail Şükrü kendisiyle çelişkiye düşerek, Arapça ve Farsça dediği yabancı dillerden kurtulmayı savunurken Avrupa dillerinden kelime almayı mahzurlu bulmuyor ki, şöyle diyor:

" Diksiyonerlerimizi mümkün olduğu kadar, yabancı lügâtlerden temizliyelim!"¹.

Gramerî de ilâh gibi telakki eden bu zihniyet, şu ifâdeleri kullanmaktan da çekinmiyor:

"Lisânımızın ve ondan doğan gramerimizin teşkilâtı, tâ ezelden sarsılmaz kavaid ve kavanîn ile kurulmuştur"².

İşte İzmir millet vekili(meb'usu) Saraç oğlu Şükrü Bey(daha sonra Şükrü Saraçoğlu) de bu düşüncede olanlardandı.

Aslında sadece Şükrü Saraçoğlu değil, bütün İttihad ve Terakki mezhebinden olanlar da Avrupa'nın Latin alfabesinden yanaydılar. Onlara göre Latin alfabesi alınıp, İslâm kültürünün kaynağı olan Arapça'ya sırt çevrilse, her şey güllük gülistanlık olacak, ve memleket âbâd olacak. Onun içindir ki İsmail Şükrü Latin harfleri için "beşeriyetin medeni bir kütlesi muazzamasının kullandıkları harfler" tabirini kullanıyor³. Yâni aslında bunların derdi, Türkçe'nin kolay okunup yazılması değil, onun mümkün mertebe İslâm'la ilgili olan her şeyden uzaklaştırılmasıdır. Nitekim İsmail Şükrü hiç

(1) Ay.es. s.6.

(2) Ay.es. s.7.

(3) Ay.es. s.12.

yorlardı. Eğer bu kadar fedâkârlıklara mukabil bu memleket halkı okuyamıyorsa bunu yalnız usûlde aramak doğru değildir. Bu mühim derdin en mühim bir noktası harflerdir. Bugün yegâne kabahat harfleridir. Arap harfleri Türk lisanını yazmaya müsait değildir. Yıllardan beri bu uğurdaki fedâ-kârlıklara rağmen halkımız hâlâ okuyamıyor. Bunun yegâne ve yegâne sebebi harflerimizdir. Ben isterdim ki millet, yalnız yüksek ve orta tedrisat için bu kadar çok meblağ tahsis eden millet, pek az zamanda çocuklarının okuyup yazmasını görsün"¹.

Şükrü Saraçoğlu ve arkadaşlarının bu faaliyetleri, nihâyet gayesine ulaştı; ve 1 Kasım 1928 de Arap harfleri kaldırılarak, Latin harfleri benimsendi.

Neki, Latin harflerinin kabulünün arefesinde, Rusya'da/Bakü'de, (Şubat 1926) bu konuda bir Türkiyat Kongresi tertip edilmesi, ve bu kongreye Türkiye'yi temsilen Dr. Hüseyin Zâde Ali'nin katılması², hâlâ biz tarihçilerin merak konusudur.

Değerlendirme

Bu konuşmalardan sonra, hepimizin bildiği gibi, Arap harfleri kaldırıldı, yerine Latin harfleri getirildi. Yeni alfabenin getirilmesiyle iki büyük cinayet işlenmiş oldu:

(1) Konuşma metninin aslı için bk. İleri Gazetesi, 28 Şubat 1340. "Şeriat Vekâletinin mevki" makalesi.

(2) İsmail Şükrü, a.g.e. s.2.

1) Milletin, mazisiyle olan ilişkileri tamamen koparıldı. Çünkü artık hiç kimse babası ve dedesinin yazdıklarını okuyamıyor, onların tarihi hakkında en ufak bir bilgi sahibi olamıyor.

2) Harf devrimi kanunu yayımlanıp, Arap harfleri yasaklanınca, millet yeni harfleri bilmediğinden, top yekün bir cehalet dönemine girilmiş oldu. Artık ortada okuma-yazması olmayan milyonlarca cahil orduları geziyor, hiç kimse diğerinin yazdıklarını anlamıyordu. Yasak olduğu için dedesinin yazısını okuyamıyor; Latinceyi bilmediğinden de yeni(!) yazıyı okuyamıyordu millet...

Bu harf devrimi insana sülün hikâyesini hatırlatıyor:

Hikâye edilir ki sülün kuşu bir gün dağda yürürken, bir kekliğe rastlamış. Keklik yürümeye başlayınca, sülün onun yürüyüşüne hayran kalmış; ve kendi yürüyüşünü terkederek keklik gibi yürümeye karar vermiş. Zavallı sülün senelerce keklik yürüyüşünü taklid etmiş, fakat bir türlü onun gibi yürümeyi becerememiş. Bunun üzerine geriye dönüp kendi yürüyüşüyle yürümek istemiş. Bir de ne görsün? Kendi yürüyüşünü de unutmuş. Böylece ne keklik gibi, ne kendi gibi yürüyemiyen sülün kuşu, bugünkü aptalca yürüyüşün sahibi olmuş. Adımlarını bir oraya, bir buraya atar da, nasıl ve ne şekilde yürüyeceğine bir türlü karar veremez.

Bizler de latin harfleri benimseyerek koca tarihimize sırt çevirince, bir bakıma öyle olmadık mı? Bunun cevabı, laiksel duygulardan değil; vicdandan geçer!

Dünya tarihinde bizim gibi geçmişini, tarihini bir kalemde silen başka bir millet yoktur. Şayet bizim için iyi olup olmadığı denenecekse, hiç olmazsa geçmişimizle bütün irtibatlar kesilmeden yapılmalıydı bu tasarruf.

O çokça bağlandıkları, taklid etmeye çalıştıkları Batı ülkelerinde, herhangi bir dile, mesela Fransızca'ya yeni bir kelime kabul edilmeden, her seviyedeki insanlar arasında konu tartışılır, akademik mahfillerde görüşülür ondan sonra da, dile yarar getirip getirmeyeceğine karar verildikten sonra o kelime kabul edilir, ya da edilmez.

Soruyoruz: Latin harfleri kabul edilince böyle mi yapıldı? Kime sorularak fayda ve zararları tartışıldıktan sonra Arap harfleri kaldırılıp yerine Latin harfleri getirildi.

Ama bu devrimi getirenler böyle bir şey yapamazlardı ki. Çünkü onların demokratik ve de laik rejimleri, halkı bir tarafa atıyor, ve saltanat geleneklerini en rijid bir şekilde devam ettirerek, 'dediğim dedik' siyasetini güdüyordu. Harf devrimi olsun, diğer cumhuriyet devrimleri olsun; hiç biri halk tarafından tartışılarak karara bağlanmış değildir. Bilakis bütün bu kararlar de facto (oldu bittiye getirilerek) siyasetiyle alınmış; millete zorla kabul ettirilmişlerdir. Öylesine ki bir zamanlar, bu devrimlerin getirdikleriyle götürdüklerini tartışmak bile yasaktı. Yani sizin kaderiniz üzerinde tasarruflarda bulunulacak, ve siz bu konuda söz sahibi bile olmayacaksınız. Artı; bu rejimin adı anti-saltanat, cumhuriyet, demokrasi, laiklik v.s. v.s.... dir.

Ve senelerce bize alkışlattılar bu saltanatı:

Yaşasın Cumhuriyet!

Madem cumhuriyet diyorsunuz; neden cumhuriyet yerine saltanat uyguluyorsunuz? İşte milletin anlamadığı budur!

VAKIFLARIN DEVLETLEŞTİRİLMESİ

Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarında el konulan vakıfların devletleştirilme hadisesini ele almadan önce, kısa da olsa vakıf müessesesinin tarihçesinden söz etmede yarar vardır kanaatindeyiz. Yalnız bunu yaparken, vakıf tarihçesi hakkındaki ayrıntılara girmeyecek¹, sadece konunun daha iyi anlaşılması için kısa bir panoramasını yapmaya çalışacağız.

İslâm öncesi kültür ve medeniyetlerde de vakıfların, ya da vakıflara benzeyen kurumların varlığı söz konusu olmuş, bununla ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Fuat Köprülü gibi tarih-

- (1) Bu konuda iki değerli arkadaşımızın çalışmasını hararetle tavsiye ederiz: Birisi Bahattin Yediyıldız'ın hem doktora çalışması, hem de İslâm Ansiklopedisinde yazmış olduğu "Vakıf" maddesi; ikincisi de Nazif Öztürk'ün, Menşei ve Tarihi gelişimi açısından Vakıflar(Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,1983) adlı kitabı ile keza bu konuda henüz neşredilmemiş olan doktora tezi. Ayrıca bu konuda, İbrahim Erol Kozak arkadaşımızın, Bir Sosyal müessese olarak vakıf(Akabe yayınları, İstanbul,1985) adlı kitabını da bu konuda faydalı buluyor ve tavsiye ediyoruz.

çiler, vakıf menşeyini, Roma, Cermen ve Mezopotamya kültürlerinde ararken, Ebu'l-Ulâ Mardin gibi mütefekkirler de bu fikre karşı çıkarak, vakıfların tamamen İslâmi oldukları görüşünü savunmuştur ¹.

Vakıflar, amaçları itibariyle, sırf Allah rızasını kazanmaya yönelik, umumun menfaatına karşılıksız olarak sunulan, hukuki statüleri hiçbir makam tarafından değiştirilemeyen ve de süreklilik arzeden müesseseler olarak tanımlanabilir.

Bütün İslâmi müesseselerde olduğu gibi, vakıf müessesesinde de kaynak, Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sünneti'dir. Nitekim ictimai yardımlaşmayı emreden bir çok ayet-i kerime² bulunduğu gibi, Vakfın ilk uygulamalarına ait örnekleri, Resûlullah(s.a.s)'in Sünneti'nde görmekteyiz.

Esas itibariyle vakıf müessesesi, Müslim'in rivayet etmiş olduğu şu meşhur hadis-i şerife dayanmaktadır:

"Bir insan öldüğünde, amelinin sevabı kesilir; amel defteri kapanır. Yalnız üç sınıf insanınki kesilmez: 1. Sadaka-i cariye(yâni hizmeti devam eden yol, çeşme, köprü, dini okul v.s.) , 2.Kendisinden istifade olunan ilim(ilmi eserler), 3.Kendisine dua eden hayırlı bir evlât". Bunların sevabı devam eder. İşte müslümanlar bunu esas alarak, yâni öldükten sonra da sevap işlemeyi gaye edinerek çeşitli vakıflar yapmışlardır.

(1) Bu konudaki ayrıntılar için bk. Nazif Öztürk, a.g.e. s30 vd.

(2) Mesela bk. Kur'an-ı Kerim, Mâide sûresi,2,48.

Vakfın menşei hakkında, büyük İslâm Tarihçisi İbn Sa'd'ın Tabakât¹ adlı kitabında çok enteresan bir rivayet okuyoruz. Osman b. Erkâm'a dayanan rivayette şöyle deniliyor:

"Ben İslâm'a ilk girenlerin yedincisinin oğlum. Babamın evi Mekke'de Safâ'da bulunuyordu. Bu ev, Resûlullah(s.a.s)'in, İslâm'ın ilk günlerinde kalıp, insanları İslâm'a davet ettiği evdi ki, orada bir çok kimse müslüman oldu. Hatta bir pazartesi gecesi orada şöyle dua etti: Yarabbi İslâm'ı senin seveceğin iki kişiden, Ömer b. Hattab, ya da Ömer b. Hişam(Ebu Cehil)'la güçlendir. Ertesi günü sabah Ömer b. Hattab gelerek Dâru'l-Erkâm'da müslüman oldu. Bundan sonra müslümanlar dışarı çıkarak açıkça Allah'ın Evi'ni(Kâbe'yi) tavaf ettiler. Artık Dâru'l-Erkâm, Dâru'l-İslâm olarak adlandırılıyordu. Daha sonra Erkâm bu evi bir yazıyla çocuklarına tasadduk etti ki o yazıda şöyle deniyordu:

" Bismillahirrahmanirrahim. Erkâm, Safâ'da, Harem'e yakın olan bu ev aynı statüyü devam ettirecek(yâni sadece İslâmi tebliğ için kullanılacak); ne satılabilecek, ne de miras bırakılabilecektir. Şahitler: Hişam b. el-Ass ve onun kölesi falanca".

Buhari'nin Tecridi'nde de şöyle bir hadis-i şerif² geçmektedir:

"Resûlullah (s.a.s) vefat ettiği vakit, arkasında ne gümüş, ne köle, ne cariye, ne de başka bir şey bıraktı. Yalnız, binmekte olduğu beyaz bir katır ile

(1) Beyrut,1957 baskısı, III,243.

(2) Hadis no:1167.

silahını ve bir de yolculara vakfettiği Fedek ve Hayber'deki araziye bıraktı".

Kapsamlı olarak ilk vakıf yapan sahabe Hz. Ömer(r.a) olduğu gibi, diğer sahabilerden de çeşitli vakıflar yapanlar vardır¹.

Daha sonraki İslâm Tarihi dönemlerinde, vakıf müessesesi daha da gelişmiş, ilk defa Selçuklularda olmak üzere bir Evkaf Nazırlığı (Vakıflar Bakanlığı) kurulmuştur.

Memluklular zamanında Mısır topraklarının 2/7 isini vakıflar teşkil ediyordu ki, 1450 senesinde sadece Kâhire'deki vakıfların sayısı 158 kadardı.

Osmanlılar zamanında da vakıflar, müslümanların en önemli müesseseleriydiler. Hatta Tanzimat'a gelinceye dek, denilebilir ki Devlet sadece müslümanları düşmanlara karşı koyuyor, cihadı yürütüyordu. Devletin diğer bütün dini ve sosyal müesseseleri vakıfların idaresi altında bulunuyordu. Bu demektir ki vakıflar, devlet işlerinin büyük bir kısmını üstlenmiş durumdaydı.

Emeviler'den sonraki Abbasiler, Eyyubiler, Memluklular, Selçukiler ve nihâyet Osmanlılar zamanında, belediye işleri, eğitim işleri, bayındırlık işleri v.s. gibi bütün işleri vakıflar yürütüyorlardı. Mesela belediyeleri ilgilendiren, su bentleri, su kuyuları, çeşmeler, sebiller, buzluklar, yazın bedava dağıtılan kar, umumi tuvaletler, kışın abdest alındığında üşümek için hazırlanan sıcak sular,

(1) Ayrıntılar için bk. N.Öztürk, a.g.e. s.47-49.

dinlenme bahçeleri, aş evleri, imâretler, hastahaneler; bayındırhğı ilgilendiren yol, köprü, fener, kale; eğitimi ilgilendiren çeşitli yatılı ve gündüzlü mektepler, kütüphaneler; din işlerini ilgilendiren Kur'an tedrisatı, erkek çocuklarını sünnet etme masrafları, İslâm'a yeni giren muhtedilerin masrafları, tekkeler, Hz. Peygamber(s.a.s)'in sünneti'nin tedris edildiği daru'l-hadisler, medreseler; şehirlerarası ulaşımındaki kolaylık, kervansaraylarda bedava kalabilme imkânları v.s. nin tamamı vakıflarca sağlanan sosyal ihtiyaçlardı. Ve görüldüğü gibi Devlet'in yapacağı fazla bir iş kalmıyordu.

Vakıfların en büyük faydalarından birisi de geniş iş sahaları açmak, ve böylece işsizliği önlemektir. Vakıf iş yerlerindeki verim de daha randımanlı oluyordu. Çünkü vakıflar, kutsal ve dokunulması haram olan müesseseler olduklarından, oralarda çalışan işçiler, diğer yerlere göre daha az kaytarıyorlardı.

16. yüzyılın başlarında Osmanlı topraklarının beşte birini vakıf arazileri teşkil ederken, aynı yüzyılın sonlarında, sadece İstanbul'da vakıflara ait 1956 adet eğitim müessesesi tesbit edilmiştir.

1557 tarihli Süleymaniye Vakfiyesine göre, Süleymaniye külliyesinin gelir kaynakları arasında, 1 hamam, bir çok dükkân ve evden başka, 217 köy, 30 mezra, 2 mahalle, 7 değirmen, 2 dalyan, 2 iskele, 1 çayırık, 2 çiftlik, 2 ada v.s. bulunmaktaydı. Böylesi bir gelire sahip Süleymaniye külliyesinde, tabii olarak büyük âlimler, büyük sanatkârlar,

büyük edipler yetişiyordu.

1826 yılında Evkâf-ı Hümayun Nezareti kuruldu; Tanzimat hareketiyle de yavaş yavaş Devlet vakıflara el koymaya başladı¹. Daha sonraları vakıf gelirlerinin bir kısmı hazineye devredildiği gibi, bankalaştırılmaları bile düşünüldü².

3 Mart 1920 tarihli bir kanunla, vakıflar idaresi bakanlık statüsünü kaybederek bir genel müdürlük hâline getirildi ve muvakkaten Başbakanlığa bağlandı; ve müteakip tarihlerde vakıflar tamamen devlete bağlanarak mallarına el konularak çarçur edildi.

İşte vakıfların Cumhuriyet döneminde uğradığı bu büyük felâketin hazırlayıcılarından birisi, İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu'dur. Nitekim 1340 senesi bütçesi görüşülürken sözalan Saraçoğlu, konuşmasının bir yerinde şunları söyledi³:

"..... Bey Efendiler diğer bir derd de Evkaf derdidir.

حافظ مرهم از ای (ای. ا. ط.) — حکومت
اولاد با قدر . حکومت دین اسلام
اوو کالت و با قدر . اونی شخصی فاه لمرجه ماز .
مرج و غل شکری مک (ا. و. ا.) —
کرمی مک حاکم اوله بی بر کرمیدر . و بر
کرمی ده هر کسی هر دو . یک فدیله یک
بر دودده اوقاف دودیدر .

ذو اده شربا بارک و دودده و دودیدر کما کما
اولاد اوقاف ادمسی و اوقاف تکلیف بر آید
اول اصلاح دوزمه مهم بر و اولاد اوقاف
بر ماکل اوله بر دوام بدوب کیده حکم . فقط
دودده ضابطه کرمیوز که جوکی تکلیف
بوزند حکمت بی بی حکومت دلدنسلان
برک حاصل اولان بره کتیده دودده بر حکومت
بی بی حکومت اینه بیوز . تر فدیله و داری
کالد برقی . برک حکومت بی بی حکم نظری ده
بی بی دوز .

مدلیه ضربه کجه : هج رقانونی و ادم که

(1) Ay.es. s.61.

(2) Ay.es. s.70.

(3) Konuşma metni kısmen sadeleştirilmiştir.

"Şurada şu babaların, burada bu dervişlerin yemekhânesi olan Evkaf idaresi, evkaf teşkilatı bir an evvel islâh edilmezse, mühim bir servet olan Evkaf, bir yemekhâne(me'kel) olarak devam edip gidecektir. Fakat bütçe münasebetiyle görüyoruz ki, bu gibi teşkilat yüzünden, Hükûmet içinde Hükûmet vardır, ve filân yerin hasılatı falan yere gitmektedir. Biz hükûmet içinde hükûmet istemiyoruz. Biz kapitülasyonları kaldırdık; böyle hükûmet içindeki hükûmetleri de yıkacağız"¹.

Netice

Şükrü Saraçoğlunun ifâdesinde görüldüğü gibi; adam açık açık her şeyi yıkacaklarını söylüyor. Gerçekten yıktılar da... Hem yıktılar, hem de sattılar. Nitekim 22 Şubat 1926 tarihli bir kanunla da, vakıfların satılabileceğini ilân ettiler. Peki vakıflar satılınca ne oldu?

Pek tabiidir ki müslümanlar, 'vakıfların dokunulmazlığı vardır' inancında oldukları için, satılan vakıfları almaya yanaşmadılar. Böyle olunca da, çok cüz'î paralar karşılığında müslüman vakıfları gayrimüslimlere satıldı.

Maalesef müslüman vakıfları böyle bir muameleye tabi tutulmasına rağmen, Rum, Ermeni, Yahudi ve benzeri din mensuplarının vakıflarına dokunulmadı². Zaten olan müslümanlara oluyor-

(1) Konuşma metninin aslı için bk. İleri Gazetesi, 28 Şubat 1340.

(2) Ayrıntılar için bk. İslâm Ansiklopedisi, vakıf maddesi.

du; tıpkı günümüzde olduğu gibi.

Burada esas üzerinde durmak istediğimiz husus, bu demokrat cumhuriyetçilerin, müslümanlara ait ne varsa, pervasızca yıkmaya karar vermiş olmaları, ve iktidara geldiklerinden itibaren bir kaç sene içerisinde bütün İslâmi müesseseleri talan etmiş olmalarıdır.

Müslüman vakıfları o derecede yağma edilerek gayrimüslimlere satıldı ki, 1950'lere gelindiğinde, Anadolu toprakları üzerinde bir tek vakıf dahi kalmadı. Satılan bu vakıf arazi ve arsalarında fu-huşhânelerin, meyhânelerin, gazinoların yapılarak oraları Allah rızası için vakfedenlerin ruhlarının muazzeb edilmesi de ayrı bir felâket. Son olarak Bergama'da, vakıflara ait olan bir caminin kible duvarının bitişiğinde gazino yapıldığını biz-zat üzülererek müşahade ettik.

Bu cumhuriyetçilerin, vakıfları bahane ederek İslâmi müesseselere ne kadar düşman olduklarını göstermek için, o rejimin akıl hocalarından Ziya Gökalp'ın konu ile ilgili Vakıf şiirini aşağıda vermek istiyoruz:

Her vakıf bi hudâsâhi hükûmet
Var kanunu, memurları, bütçesi
Bu divanda değişmez bir hizmet
Murakıbı, bir ölünün pençesi...
Niçin bilmem, dirilerin verilmiş
Dizginleri bir ölünün eline?
Neden böyle bir "dur!" emri verilmiş
Yürümeyi seven bu Türk iline?
Baba demiş:"oğlum satar bu malı;

Vakfedeyim kalsın daim soyumda.
Çalışmasın soyumun hiç bir dah
Yaşasınlar hep nimette, doyumda"
Bu fikirden doğmuş bütün vakıflar
Yapmış halkı tevekkülcü, kaderci
Manastıra dönmüş bütün vakıflar
Ki beklerler ahiretten haberci.
İslâmiyet iğrenirken ruhbandan
Vakıf ona rahipliği öğretmiş
Harabeler mahrum kalmış umrandan
imaretler tembelliği üretmiş
En azimli bir milleti bu bid'at
Kılmış böyle iradesiz, kötürüm
Bizi derviş yapan değil tarikat
Ben takkede mürşid vakfı görürüm¹.

Yukarıdaki şiirde gördüğümüz gibi, Ziya Gökalp ve arkadaşlarının inançlarına göre vakıflar, Allah rızasını değil, çoluk çocuğunun geleceğini düşünen menfaat grupları tarafından tesis edilmiş müesseselerdir. Aslında onlar da söylediklerine inanmıyorlardı. Çünkü vakıfların devleti ayakta tuttuğunu çok iyi biliyorlardı. Ne varki devletin bile dokunamadığı bu büyük hazineye konmak isteyince, bu şekilde sudan bahaneler uydurulacak, ve vakıflara el konacaktır.

Bugün bile vakfiyeler, tarihimizin sosyo-ekonomik yapısını tesis edildikleri devirler açısından en güzel ortaya koyan kaynaklardır.

(1) Şiirin metni ve bu konudaki diğer bir şiir için bk. N.Öztürk, a.g.e. s.148.

Paris'te doktora yaparken, benim gibi tarihten doktora yapan Yunanlı bir öğrenci komşum vardı. 19. yüzyıl Yunanistanı'nın ekonomik yapısı üzerinde doktora yapıyordu. Bir gün tezlerimiz için lüzumlu kaynaklardan söz ederken, o Yunanlı, en büyük kaynağının Osmanlılardan kalan vakfiyeler olduğunu çekinmeden söylemişti.

Üzerinde
durduğumuz
Cumhuriyet'in
bu ilk yılların-
da işler o ka-
dar çabuk
yürüyor ki;

sanki kaçırılacak bir gemi var da, kaçırmamak için acele edip duruyorlar. Nitekim Şükrü Saraçoğlu'nun yukarıdaki konuşmasının ertesi günü(1 Mart 1340) Mustafa Kemal yapacağı inkılablar ve Hilâfet'in ilgasına dair konuşmasını yaptı. Ve 3Mart 1340/ 1924taribinde Hilâfet'le birlikte vakıflar da kaldırıldı.

İSRAİL 1948 DE Mİ KURULDU?

Bir çoğumuz afaki olarak, İsrail'in, İngiliz ve Amerikalıların yardımıyla 1948' de birden bire kurulduğunu zanneder ki, bu fevkâlade yanlış bir kanaat olduğu gibi, tarihi gerçeklere de ters düşen bir düşüncedir.

Tarihin çeşitli dönemlerinde, içinde yaşadıkları devletlerle anlaşamayan; sürekli fitne çıkaran Yahudiler, bu devletler tarafından ya çok şiddetli bir şekilde cezalandırılmışlar(Mesela klasik dönemlerde Buhtunnasr'ın; çağımızda ise Hitler'in kendilerine uyguladığı katliam); ya da tehcir edilmişlerdir.

Hız. Peygamber(s.a.s) zamanında ise, çok ilginçtir; yahudilere her iki ceza da uygulanmıştır.

Medine'deki İslâm Devletinin müttefikleri oldukları halde, müslümanlarla olan anlaşmalara ihânet etmişler, ve bu ihânetleri sonucunda vukubulan Kaynuka ve Nadir oğulları savaşlarından sonra, Hız. Muhammed (s.a.s) tarafından, kendileri-

ne ceza olmak üzere Medine'den iclâ (sürgün) edilmişlerdir. Müttefiklerine yaptıkları ihânet sonucu sürgün edilen bu yahudileri gören Kurayza yahudileri de, buldukları en küçük bir fırsatı değerlendirerek, Mekke Devleti'yle birleşip, İslâm ordusunu arkadan vurmaya çalışınca, Hz. Peygamber (s.a.s) onların erkeklerini kılıçtan geçirmiştir¹.

Daha sonraki yıllarda, keza Hayber savaşında da² yahudilerle savaşılmış; bu savaştan sonra da, İkinci Dünya savaşına kadar yahudiler pasif ve itaatkâr bir tebaa olarak müslümanlar arasında yaşayagelmışlerdir. Fakat Osmanlı Devletinin çözülmeye başladığı 19. yüzyılın başlarından itibaren, ve özellikle de Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilânlarıyla beraber gayrimüslimlere haklar verilip müslümanlar seviyesine çıkarılmalarından sonra Avrupa'nın büyük teşvik ve yardımlarıyla yahudiler örgütler kurmaya ve Filistin'de toplanmaya başlamışlardır³.

Yahudilerin bütün uluslararası çabalarına rağmen, Sultan İkinci Abdulhamid Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerine müsaade etmemiş, bu uğurda gerçekten de takdire şayan bir siyaset sergilemiştir.

(1) Ayrıntılar için bk. İslâmi Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad adlı kitabımız, s.83 vd.

(2) Savaşın ayrıntıları için bk. aynı kitabımız, s.107.

(3) Bu faaliyetlerin ayrıntıları için bk. Yaşar Kutluay, Siyonizm ve Türkiye, İstanbul,1967; bu dönemde sadece Yemen'de yaptıkları faaliyetler için de bk. Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları adlı kitabımız, İstanbul,1980, s.101.

Sultan Abdulhamid'in hal'edilmesinden sonra, Yahudilerin Filistin'e akın akın gelip yerleşmeleri, maalesef Osmanlı Devletinin İttihat ve Terakki iktidarını endişelendirmemiş, bu dönemde müslümanlar düşünmeden Filistin'deki arazilerini Yahudilere satmışlardır.

Sultan Abdulhamid'in bu konudaki hassasiyetinden ve de tavizsiz oluşundan dolayıdır ki, yahudi ve Ermenilerle birleşen Jön Türk'ler onu hal'edince, Selanikteki yahudi ve dönmeler bayram yaparak şölenler tertiplemişlerdir¹.

19. yüzyıldan itibaren, Yahudiler Filistin'i ele geçirmek için dünyanın çeşitli yerlerinde toplantılar yapmışlar, Batı'nın güdümündeki stratejilerini tatbikat alanına koymuşlardır.

İşte bu toplantıların bir tanesi de 18 Teşrin-i sâni 1918'de Kiev'de yapılmış, Yahudi örgüt faaliyetleri için bazı kararlar alınmıştır. Şimdi de o hadiseyi, o günkü basından² okuyalım:

Cenubi Rusya Musevilerinin Talepleri

"Cenubi Rusya Musevileri Meclis-i millisi Reisi Vestonist Hey'et-i faalesi azasından Mösyö Osışkin'in bugün şehrimizde (İstanbul'da) bulunduğu yazılmış idi. 18 Teşrin-i sâni 1918 tarihinde Kiev'de toplanmış olan adı geçen Meclis, şu kararları almıştır:

(1) Fransız Hariciye Arşivi, N.S. Tuquie, no:6, 1908-1909, a34 vd

(2) Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, 18 Rebiu'l-âhir, 1337(1919)

tamir ve telâfi edilmelidir.

6- Yukarıda sayılan maddelerin gerçekleştirilmesi için musevi milleti delegeleri, diğer milletler yanında Sulh Konferansı'na kabul edilmelidir.

Cenubi Rusya musevileri Millet Meclisi, ahnan bu kararların tatbikat alanına konmasını temin için beş üyeden mürekkep bir Hey'et-i Mahsusa teşkil etmiştir.

Adı geçen Hey'et Reisi Mösyö Osişkin dün Amerika ve İtilâf fevkâlâde komiserleri tarafından kabul edilmiş, ve zikrolunan kararları, Amerika ve İtilâf Hükûmetlerine tevdi edilmek üzere tebliğ etmiştir.

Mösyö Osişkin bu günlerde Paris ve Londra'ya gitmek niyetindedir".

۱۳۳۵ - ۹۱۹ - [فروردی ماه]

کرامت اشرا استادول دولات ایرون سالی ۳۱۵
آنی آبی ۱۹۰ اوج آبی ۹۰ مردودر.

عالت اجیب ایرون سالی ۳۹۰، آنی آبی ۲۰۰
اوج آبی ۱۱۰ مردودر.

اعلامات ایرون اداره تاجی مراجعت ایدیلیدر.

تذکره
۱۳۳۵

نسخه ۵۰ پاره

من کون آفتابلی نشر اولتون اسلام و تودک خزانیدر.

Değerlendirme

1) Gazete metninden de anlaşılacağı üzere, İsrail devletini kurmak için gayret gösteren yahudiler, gizli çalışmamışlar; herkesin gözü önünde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Yahudilerin temsilcisi

olan Mösyö Osişkin, hiç çekinmeden İstanbul'a gelebiliyor, hatta demeçler bile verebiliyor.

Bunu şunun için söylüyoruz:

Bilindiği gibi o tarihlerde Filistin Osmanlı toprakları dahilinde bulunuyordu, ve devletini en önemli vilâyetlerinden birisi de Kudüs'tü. Yâni yahudiler, İsrail'i, ancak Osmanlı Devletini yıktıktan sonra kurabilirler, ve bunun için çalışıyorlar. Yahudilere bir diyeceğimiz yok! Çünkü o yahudiliğini yapmakla mükellef! Bizim sözümüz müslümanlaradır, ve haklı olarak aklımıza şu sual takılıyor:

Bütün bu yahudi faaliyetlerini bilen Osmanlı Devleti neden bir tavır ortaya koymuyor? En büyük vilâyetlerinden birisi olan Kudüs ve civarı (biz müslümanlarca olan önemi, ve Allah'ın oraları kutsadığı¹ kanunu bir tarafa) göz göre göre yahudilerce alınmak isteniyor, ve Koca Osmanlı İslâm Devleti buna seyirci kalıyor!

İşte bütün bunlar, İttihad ve Terakki cuntasının marifetleridirler; neden?

Bilindiği gibi, yahudi ve ermenilerin dostları olan İttihadçılar, Sultan II. Abdulhamid'i hal'ettikten sonra, Osmanlı Devlet idaresini ellerine aldılar.

İttihad ve Terakkiciler, nâm-ı diğer Jön Türkler iktidarı gaspeder etmez Libya'da bulunan 7. Ordu'yu çekerek, İbnulemin Mahmud Kemal İnal'ın deyimiyle, oraları İtalyanlara âdetâ buyur

(1) Bk. Kur'an-ı Kerim, İsrâ Sûresi, Âyet 1.

ettiler. Ardından da, Almanların hayranı olup, Abdulhamid'i devirdikten sonra, " Artık ne Bulgar var ne Yunan; ne Rum var, ne Yahudi, ne Müslüman... Aynı mavi gök altında, hepimiz eşitiz!" deyip¹ aşka gelerek naralar atan Enver Paşa, yok yere müslümanları Alman dostlarının yanında Birinci dünya Savaşı'na soktu. Hem de Şeyhülislâm'dan bunun fetvasını² da alarak... Bunun için diyoruz ki: Müslüman'la yahudiyi aynı kefeye koyan bir zihniyetten ne beklenir ki? Onlar için Kudüs, ha müslümanın olmuş, ha yahudinin ne fark eder ki?

İşte bu zihniyet Osmanlı Devletinin başında iktidarda bulunduğundan, yahudiler istedikleri gibi at oynattılar, ve sonucunu da aldılar. Nitekim 1948'de İsrail devleti kurulunca, yine bizim İttihadçı çocuklar, herkesten önce onu tanıdılar. "Yahudileri memnun ettik" diye, âdetâ bayram yaptılar. Bizim bu tabirlerimiz, bazı okuyucularımıza garip gelebilir. Onlara da diyoruz ki, Yahudilerin Türkiye'ye gelişlerinin 500. yılının kutlandığı bu sene, İstanbul'da, Dolmabahçe sarayında işlenen rezaletlere bir bakın da, insafla konuşun! Bu memleketin bir çok meselesinde biraraya gelemeyen Cumhurbaşkanı ve Başbakan, Yahudilerin Dolmabahçe sarayında kutladıkları bayramlarında, İsrail Reisicumhurunun karısının sağında ve solunda, papyon kravatlarıyla nasıl bir araya geldiler?

- (1) Bk. George Young (O tarihlerde İstanbul'da bulunan İngiliz sefiri), Constantinople, Paris, 1948, s.294.
- (2) Bu konudaki ayrıntılar için bk. Tanzimatın Götürdükleri adlı kitabımız, İstanbul, 1991, 4.baskı, s.83.

Ama bu müslümanlar hiç düşünmek istemiyorlar ki!...

Mamafih denilebilir ki:"İttihadçı zihniyetin çocukları, yahudi kardeşleriyle şölen yapmışlar; bundan ne çıkar ki?". El-Hak, doğrudur!

1910'ların, 20'lerin İttihatçı zihniyeti ne idiyse, bu gün de aynı zihniyet, müslümanları, başka dinler(bu dinler Laiklik, demokrasi, masonluk, çağdaşlık v.s. olabilir) adına sömüren birer kene, birer ağa makamındadırlar. Başka ülkelerdeki rejimler, kurucularının ölümleriyle öldükleri hâlde, bizdekiler ölmüyor ne hikmetse!

Gerçi biz bu hikmet(!)'i biliyoruz amma, müslümanlar görmezlikten geliyorlar işte... Ne yapalım?

O hikmet şudur:

Şu kendilerine müslüman diyenler; hacısıyla, hocasıyla, tüccarıyla, ziraatçısıyla rejime olan desteklerini bir çekseler, hele hele hocalarımız, onlara "Ulu'l-Emr'lerimiz" deyu onları kutsamaktan vazgeçseler, bu işler kendiliğinden çözülür!

Ve kesinlikle bilelim ki, cami kürsülerinde hocalarımız İslâm düşmanlarına dualar okudukları müddetçe, biz müslümanlar bir yere varamayız! Oysa ki Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehiy ani'l-münker'i bu biçâre kalmış insanlara ulaştırma görevi herkesten önce hocalarımıza terettüp etmektedir.

Hizmetkârınız olayım Hocalar, Alimler! Şu dini gizlemeyin, şunun-bunun methiyesine âlet etme-

yin! Vallahi de, billahi de Allah'ın size vereceği makamlar, bu zavallıların size verecekleri makamlardan milyarca, belki tirilyonlarca daha yüksektir. Yüce davaya sahiplenin de siz de yücelin o davayla, ey Peygamber davasının mirasçıları olan Hocalar!... Benden daha iyi bilirsiniz ki Allah şöyle buyuruyor Kur'an'da:

"Allah dileğini Kendi gücüyle destekler!"¹. O halde neden korkuyor, neden çekiniyorsunuz?

Allah muttakilerin koruyucusudur!...

(1) Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân sûresi, 13.

“Sizlere takdim etmeye çalıştığımız bu kitapçık, yakın tarihimizin değişik olaylarıyla ilgili bazı belgelerin değerlendirilmesinden ibarettir. Çalışmamızın birinci amacı, bize bir çok yönleri yanlış anlatılmış olan yakın tarihimizin hiç olmazsa bir iki yönünün gerçek yüzünü ortaya koymak; ikinci amacı ise, bu konular üzerinde ayrıntılı olarak çalışacak araştırmacılara biraz olsun malzeme sunmaktır.”

4. BASKI

ISBN 975-473-060-1

